

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Η οικονομική ανισότητα και η φτώχεια στην
Ελλάδα και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης*

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:

ΠΑΠΑΡΟΥΠΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΑΜ:3704

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΤΣΙΤΟΥΡΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

4/2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο την ανάλυση και την κατανόηση των εννοιών της οικονομικής ανισότητας και της φτώχειας, καθώς επίσης και η αποτύπωση των δεικτών, που σχετίζονται με αυτές τις έννοιες και αντικατοπτρίζουν την κατάσταση που επικρατεί τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τόσο και στην Ελλάδα. Αρχικά, παρουσιάζονται οι ορισμοί των εννοιών, των παραγόντων που συμβάλλουν στην ενίσχυση των φαινομένων, της σχέσης της οικονομικής ανάπτυξης με την οικονομική ανισότητα και τη φτώχεια, καθώς επίσης και της εκπαίδευσης με αυτές τις δύο συνθήκες. Επιπλέον, αναφέρονται οι παράγοντες που συμβάλλουν, ώστε να υφίστανται αυτά τα φαινόμενα στον ελλαδικό χώρο. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι σχετικοί δείκτες, που αποδίδουν τα επίπεδα φτώχειας και οικονομικής ανισότητας στην Ευρώπη. Έπειτα, εκτελείται η ίδια διαδικασία και για την Ελλάδα. Τέλος, προτείνονται μερικοί τρόποι αντιμετώπισης, των φαινομένων αυτών.

Λέξεις – κλειδιά: οικονομική ανισότητα, φτώχεια, οικονομική φτώχεια, Ευρώπη, Ελλάδα

ABSTRACT

This study aims to analyze and understand the concepts of economic inequality and poverty, as well as to capture the indicators related to these concepts and reflect the situation that prevails both in the European Union and in Greece. First, the definitions of the concepts, the factors that contribute to the strengthening of the phenomena, the relationship of economic development with economic inequality and poverty, as well as education with these two conditions, are presented. In addition, the factors that contribute to the existence of these phenomena in the Greek area are mentioned. Then, the relevant indicators are presented, which give the levels of poverty and economic inequality in Europe. Then, the same procedure is performed for Greece. Finally, some ways of dealing with these phenomena are proposed.

Keywords: economic inequality, poverty, economic poverty, Europe, Greece

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ABSTRACT	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	11
1.1 Έννοιες.....	11
1.1.1 Οικονομική ανισότητα	11
1.1.2 Φτώχεια.....	15
1.1.3 Ενεργειακή φτώχεια.....	18
1.2 Λόγοι εξέτασης και περιορισμού οικονομικής ανισότητας και φτώχειας	21
1.3 Παράγοντες ενίσχυσης οικονομικής φτώχειας και ανεργίας παγκοσμίως	24
1.3.1 Ανισότητα	24
1.3.2 Σύγκρουση.....	25
1.3.3 Πείνα – υποσιτισμός	25
1.3.4 Συστήματα υγείας	26
1.3.5 Κλιματική αλλαγή.....	26
1.3.6 Ελλιπής εκπαίδευση.....	27
1.3.7 Υποδομές.....	28
1.3.8 Ελλιπής κυβερνητική υποστήριξη.....	28
1.3.9 Έλλειψη αποθεμάτων.....	28
1.4 Σχέση οικονομικής ανάπτυξης και οικονομικής ανισότητας.....	29
1.5 Εκπαίδευση, οικονομική ανισότητα και φτώχεια.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ....	33
2.1 Συνθήκες διαβίωσης στην Ευρώπη - κατανομή εισοδήματος και ανισότητα εισοδήματος.....	33
2.2 Συνθήκες διαβίωσης στην Ευρώπη - φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	53
3.1 Δείκτες άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής GINI-S80/20).....	53
3.2 Η Έννοια της σχετικής φτώχειας στην Ελλάδα.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	66
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	66

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	66
Ιστότοπος.....	68

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Κατανομή πλούσιων - φτωχών	12
Γράφημα 2: Γράφημα Lorenz και συντελεστής Gini	12
Γράφημα 3: Τάσεις στην οικονομική ανισότητα παγκοσμίως.....	14
Γράφημα 4: Η καμπύλη Kuznets	15
Γράφημα 5: Κατανομή εισοδήματος στην ΕΕ	35
Γράφημα 6: Κατανομή του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος μετά την επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων	38
Γράφημα 7: Εισοδηματική Ανισότητα (GINI) στην ΕΕ.....	40
Γράφημα 8: Εισοδηματική Ανισότητα (GINI) στην ΕΕ ανά ηλικιακή ομάδα.....	42
Γράφημα 9: Εισοδηματική Ανισότητα (GINI) στην ΕΕ μετά την επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων και συντάξεων	44
Γράφημα 10: Κίνδυνος Φτώχειας ή Κοινωνικού Αποκλεισμού στην ΕΕ.....	46
Γράφημα 11: Αριθμός ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ... 48	
Γράφημα 12: Το προφίλ των ατόμων στην ΕΕ που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό	50
Γράφημα 13: Ποσοστό (%) ατόμων στην ΕΕ που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό	52
Γράφημα 14: Δείκτες Οικονομικής Ανισότητας στην Ελλάδα: 2010 - 2021	53
Γράφημα 15: Χάρτης Εισοδηματικής Ανισότητας στην ΕΕ	55
Γράφημα 16: Δείκτης κατανομής ισοδύναμου εισοδήματος σε πεντημόρια (S80/S20) σε ευρωπαϊκές χώρες με διαθέσιμα στοιχεία για το 2021: 2010 - 2021	56
Γράφημα 17: Χάρτης Εισοδηματικής Ανισότητας S80/S20 ανά Ελλαδική Περιφερειακή Ενότητα.....	57
Γράφημα 18: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας: 2005, 2008 - 2021	58
Γράφημα 19: Ποσοστό Σχετικής Φτώχειας ανά Ελλαδική Περιφέρεια	59
Γράφημα 20: Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 16 ετών και άνω σε κίνδυνο φτώχειας κατά επίπεδο εκπαίδευσης που έχει ολοκληρώσει: 2008 - 2021	60
Γράφημα 21: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας	61

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Υπολογισμός σχετικής φτώχειας.....	18
Πίνακας 2: Δείκτης άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής Gini) σε ευρωπαϊκές χώρες με διαθέσιμα στοιχεία για το 2021: 2010 - 2021.....	54

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο μιας συγκριτικής ανάλυσης της Ελλάδας με τα άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), η τρέχουσα μελέτη σκοπεύει να συλλάβει και να παρατηρεί τις σημαντικές πτυχές της οικονομικής ανισότητας και της φτώχειας στην Ελλάδα. Η διερεύνηση των μακροπρόθεσμων προτύπων στη φτώχεια και την εισοδηματική ανισότητα, καθώς και η αναδιανεμητική λειτουργία των κρατικών μέτρων για την αντιμετώπισή τους, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή. Οι δείκτες από έρευνες που διεξάγονται από την Eurostat και την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον για την εμπειρική ανάλυση, ενώ χρησιμοποιούνται και άλλα ευρήματα έρευνας άλλων έργων.

Η Έρευνα για το εισόδημα και τις κοινωνικές συνθήκες (EU-SILC), η οποία διεξάγεται σε όλες τις χώρες της ΕΕ-27, παρέχει τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία. Ο κύριος στόχος αυτής της έκθεσης είναι να προωθήσει την ανάπτυξη και τον εμπλουτισμό του σχετικού δημόσιου λόγου σχετικά με τη σοβαρότητα και το εύρος της ανισότητας και της φτώχειας στην σε όλες τις χώρες της ΕΕ-27, καθώς και τη διαμόρφωση και αξιολόγηση αποτελεσματικών πολιτικών για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων. Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να είναι προσβάσιμο τόσο στους ειδικούς όσο και στο ευρύ κοινό, διατηρώντας ωστόσο το επιστημονικό αρχείο των αναλύσεων και των ερευνητικών ευρημάτων.

Η σύγκριση της Ελλάδας με τα άλλα μέλη της ΕΕ αποκάλυψε επίσης ότι το έθνος μας έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας στην ΕΕ και μια πολύ σημαντική οικονομική ανισότητα, καθώς και ορισμένες σαφείς ελλείψεις στο σύστημα κοινωνικής προστασίας στην αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων. Οι ανισότητες στο επίπεδο ζωής των Ελλήνων πολιτών σε σύγκριση με αυτές των άλλων χωρών της ΕΕ είναι πολύ πιο έντονες, ωστόσο, εάν η σύγκριση των επιπέδων φτώχειας δεν βασίζεται σε εθνικά όρια σχετικής φτώχειας, αλλά σε ένα κοινό όριο για ολόκληρη την ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

1.1 Έννοιες

1.1.1 Οικονομική ανισότητα

Η οικονομική ανισότητα μπορεί να χωριστεί σε δύο κατηγορίες: κατανομή πλούτου (η κατανομή περιουσιακών στοιχείων όπως γη, χρήμα, μετοχές και ακίνητα) και διανομή εισοδήματος (η κατανομή του ετήσιου εισοδήματος των ατόμων και των νοικοκυριών σε μια κοινωνία). Αυτές οι δύο κατηγορίες είναι παρόμοιες αλλά όχι ίδιες: όσοι έχουν καταθέσεις λαμβάνουν τόκους, όσοι έχουν διαμερίσματα λαμβάνουν ενοίκιο κ.λπ.

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι άνθρωποι έχουν σημαντικά εισοδήματα αλλά μικρή περιουσία, καθώς και περιπτώσεις όπου οι άνθρωποι έχουν τεράστια αλλά υποχρησιμοποίησιμη (και πιθανώς πρακτικά εκμεταλλεύσιμη) περιουσία, όπως ένα μεγάλο οικόπεδο ή ένα μεγάλο σπίτι, ένα ερείπιο ή έναν θησαυρό γεμάτο με πλούτη. Ωστόσο, είναι χαρακτηριστικό η μέτρηση της ανισότητας με βάση την κατανομή του ετήσιου εισοδήματος, επειδή είναι στατιστικά απλούστερη. Πώς καθορίστηκε όμως αυτό;

Εξετάζεται η κατανομή εισοδήματος μεταξύ του "κορυφαίου" 10%, ή του πλουσιότερου 10%, και του "κάτω" 10%, ή του χαμηλότερου 10%. Τα πιο πλούσια άτομα μπορεί να έχουν τρία, πέντε, οκτώ ή και δεκαπέντε φορές περισσότερα χρήματα. Σε σύγκριση με το δεύτερο, το πρώτο σενάριο παρουσιάζει μεγαλύτερη ισότητα (Bourguignon & Morrisson, 2002).

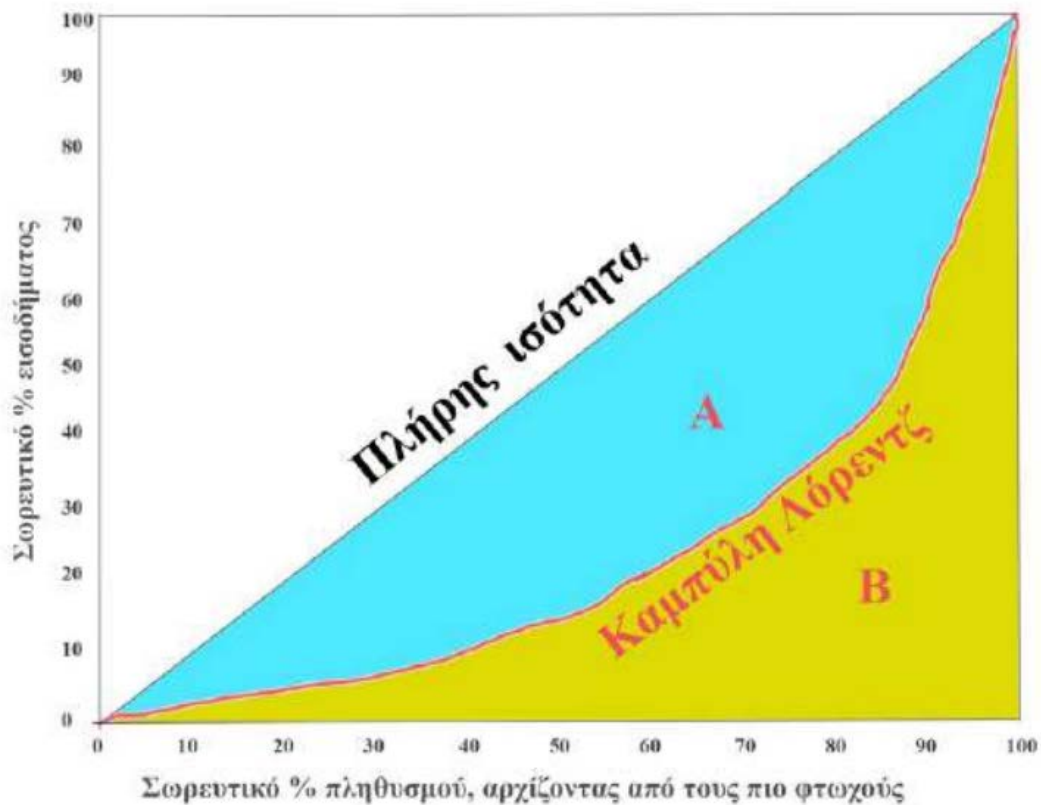
Γίνεται εφικτή η εκτέλεση ενός παρόμοιου υπολογισμού χρησιμοποιώντας το 20% των πλουσιότερων και φτωχότερων ανθρώπων ως σημείο εκκίνησης και να αναδειχθούν παρόμοια, αν και ελαφρώς διαφορετικά, συμπεράσματα, επειδή θα υπάρξουν κάποιοι λιγότερο πλούσιοι στην κορυφή και εκείνοι που είναι σημαντικά πλουσιότεροι στο κάτω άκρο.

Γράφημα 1: Κατανομή πλούσιων - φτωχών

(Πηγή: Παπαμαργαρίτης, 2016)

Αυτή η απλή προσέγγιση φαίνεται στην παραπάνω γραμμή, όπου οι πλούσιοι είναι στα δεξιά και οι φτωχοί είναι στα αριστερά. Η δημιουργία μιας καμπύλης Lorenz είναι μια ανάλογη διαδικασία (Παπαμαργαρίτης, 2016).

Γράφημα 2: Γράφημα Lorenz και συντελεστής Gini

(Πηγή: Παπαμαργαρίτης, 2016)

Ο πληθυσμός ενός έθνους εμφανίζεται αθροιστικά στον οριζόντιο άξονα, με τους φτωχότερους πολίτες να βρίσκονται στα αριστερά και τους πλουσιότερους πολίτες στα δεξιά. Το μερίδιο κάθε ομάδας πληθυσμού στο ΑΕΠ εμφανίζεται στον κατακόρυφο άξονα. Το χαμηλότερο 10% λαμβάνει περίπου το 2% του ΑΕΠ, το οποίο φαίνεται στα αριστερά του γραφήματος. Η κατανομή μιας καμπύλης Lorenz είναι πιο

ιση όσο πιο κοντά βρίσκεται στη γραμμή των 45 μοιρών και πιο άνιση όσο πιο μακριά είναι από την οριζόντια.

Το χαμηλότερο 10% θα λάμβανε το 10% του ΑΕΠ στο πιο ακραίο (και απίθανο) σενάριο συνολικής ισότητας, ακολουθούμενο από το επόμενο 10% στο 10% και ούτω καθεξής. Ως αποτέλεσμα, φτάνουμε σε μια ευθεία γραμμή 45 μοιρών, που είναι η γραμμή της συνολικής ισότητας. Σε αυτήν την κατάσταση, δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ πλούσιου και φτωχού, επειδή όλοι στον οριζόντιο άξονα θα είχαν το ίδιο αποτέλεσμα (Παπαμαργαρίτης, 2016).

Ο συντελεστής Gini είναι ένας πρακτικός αριθμός που χρησιμοποιείται για να ποσοτικοποιηθεί ο βαθμός ισότητας και ανισότητας. Χρησιμοποιώντας το ποσοστό $A/A+B$ που ανακαλύφθηκε από την καμπύλη Lorenz, μπορεί να το προσδιοριστεί. Το εμβαδόν του A γίνεται μηδέν και αυτό το κλάσμα ισούται με μηδέν αν υπάρχει ολική ισότητα. Αν δεν υπάρχει καθόλου απόκλιση, το εμβαδόν του A αυξάνεται μέχρι το κλάσμα να ισούται με 1. Επομένως, η ανισότητα αυξάνεται όσο αυξάνεται αυτός ο συντελεστής.

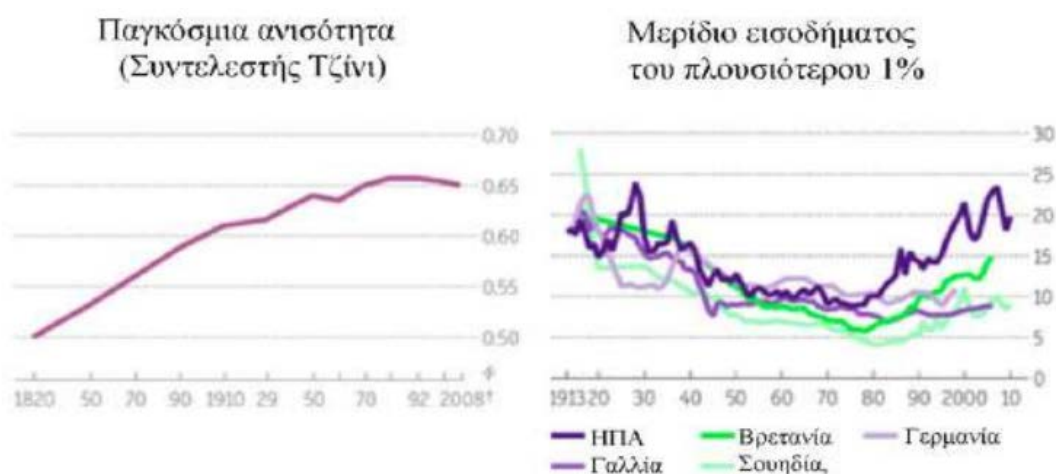
Επομένως, εξετάζονται οι συντελεστές Gini για κάθε χώρα όταν συγκρίνονται. Έτσι, γίνεται διακριτό ότι, για παράδειγμα, η ανισότητα στη Βραζιλία είναι υψηλή (0,65), ενώ η ανισότητα στα ευρωπαϊκά έθνη είναι χαμηλότερη (συνήθως μεταξύ 0,35 και 0,45). Μέσω αυτού του συντελεστή δίνεται η δυνατότητα επίσης της παρακολούθησης πώς αλλάζει η κατάσταση με την πάροδο του χρόνου, όπως εάν η ανισότητα αυξήθηκε ή μειώθηκε μεταξύ 1950 και 1980 ή 1980 και 2010. Ο συντελεστής Gini, για παράδειγμα, είναι χαμηλότερος στις ευρωπαϊκές χώρες (30–35%) από ό,τι στις αναδυόμενες χώρες στην Αφρική και στη Νότια Αμερική (περίπου 50% ή και υψηλότερα), σύμφωνα με δείκτες ανισότητας πολλών χωρών (Bourguignon & Morrisson, 2002).

Αλλά όταν γίνεται αναφορά για ανισότητα, δεν νοείται μόνο η ανισότητα στο εσωτερικό των επιμέρους χωρών, νοείται επίσης η ανισότητα μεταξύ των χωρών, η οποία είναι εμφανής στη διάκριση μεταξύ ανεπτυγμένων και λιγότερο ανεπτυγμένων ή πλούσιων και φτωχών χωρών.

Ενώ η διεθνής ανισότητα μεταξύ των εθνών ήταν ένα θέμα που συζητήθηκε έντονα τις δεκαετίες του 1960 και του 1970, υπήρξε μια αλλαγή τις τελευταίες δεκαετίες: η ανισότητα μεταξύ των εθνών τείνει να μειώνεται όσο πολλά μεγάλα, λιγότερο

ανεπτυγμένα έθνη (όπως Κίνα, Ινδία, Βιετνάμ, Ινδονησία, κ.λπ.) έχουν πολύ υψηλότερο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης από τις ανεπτυγμένες χώρες. Ως αποτέλεσμα, το «χάσμα» μειώνεται και η απόσταση μεταξύ των πλούσιων και των αναπτυσσόμενων χωρών αυξάνεται λιγότερο (Bourguignon & Morrisson, 2002).

Ωστόσο, η πλειονότητα των χωρών — ιδιαίτερα οι αναπτυσσόμενες — βιώνουν αυξανόμενη ανισότητα, η οποία αντισταθμίζει κάπως αυτήν την πτωτική τάση της παγκόσμιας ανισότητας. Με άλλα λόγια, ενώ μπορεί να υπάρχει λιγότερη διακρατική ανισότητα σήμερα από ό,τι πριν από τριάντα χρόνια μεταξύ του λαού της Κίνας και των ΗΠΑ, το χάσμα μεταξύ των φτωχών και των πλουσίων Κινέζων έχει διευρυνθεί σημαντικά (εσωτερική ανισότητα). Ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον χαρακτηριστικό της παγκόσμιας οικονομίας στις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα είναι οι δύο ανταγωνιστικές δυνάμεις που μειώνουν και διευρύνουν την ανισότητα. Έχουν γίνει προσπάθειες διερεύνησης αυτού του φαινομένου με τη δημιουργία ενός παγκόσμιου συντελεστή Gini για κάθε χώρα (Bourguignon & Morrisson, 2002).

Γράφημα 3: Τάσεις στην οικονομική ανισότητα παγκοσμίως

(Πηγή: Παπαμαργαρίτης, 2016)

Τα δύο γραφήματα που φαίνονται παραπάνω δείχνουν αυτές τις τάσεις. Στα αριστερά, φαίνεται ο παγκόσμιος συντελεστής Gini, ο οποίος έχει ανοδική τάση από τον 19ο αιώνα, κυρίως ως αποτέλεσμα του μεγάλου χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών. Ωστόσο, μετά το γύρισμα του 20ου αιώνα, άρχισε να έχει πτωτική τάση ως αποτέλεσμα της γρήγορης ανόδου της Κίνας και άλλων χωρών με χαμηλό εισόδημα. Το γράφημα της δεξιάς πλευράς δείχνει ότι ενώ η ανισότητα μειώνεται από τις αρχές του 20ου αιώνα σε πέντε βιομηχανικές οικονομίες, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, αυξάνεται τα

τελευταία χρόνια (Beddoes, 2012). Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την ιδέα του Kuznets, η οποία είναι ότι η ανισότητα μειώνεται καθώς ένα έθνος αναπτύσσεται και γίνεται πλουσιότερο. Πολλοί σύγχρονοι οικονομολόγοι έχουν μελετήσει αυτή τη νέα ανισότητα και ένας από αυτούς, ο Piketty (2014), υπογραμμίζει τη σημασία της διανομής πλούτου στην ανάλυσή του.

Ο Αμερικανός οικονομολόγος S. Kuznets (1901-1985) διατύπωσε την άποψη ότι στα αρχικά στάδια της ανάπτυξης αυξάνει η ανισότητα καθώς δημιουργείται μια πρώτη συσσώρευση πλούτου από την αστική επιχειρηματική τάξη. Στη συνέχεια με την πάροδο των ετών και την αύξηση του ΑΕΠ, οι καρποί της ανάπτυξης διαχέονται ευρύτερα στον πληθυσμό συμβάλλοντας στην εξισορρόπηση Kuznets 1955.

Η καμπύλη Kuznets περιγράφει αυτήν τη διαδικασία σύμφωνα με στατιστικές μελέτες, σε γενικές γραμμές φαίνεται να επιβεβαιώνεται, αν και η κατάσταση διαφέρει πολύ ανάλογα με τις συγκεκριμένες χώρες

Στον κάθετο άξονα, μετράμε την ανισότητα. Όσο πιο ψηλά στον κάθετο άξονα τόσο μεγαλύτερη. Στον οριζόντιο άξονα μετράμε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Όσο πιο δεξιά τόσο μεγαλύτερο. Η «ιστορία» που διηγείται το διάγραμμα είναι ότι με την ανάπτυξη η ανισότητα αρχικά αυξάνει για να μειωθεί στη συνέχεια (Kuznets, 1955).

Η καμπύλη Kuznets

Γράφημα 4: Η καμπύλη Kuznets

1.1.2 Φτώχεια

Με τον όρο «φτώχεια», νοείται γενικά μια οικονομική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη πόρων επαρκών για την κάλυψη βασικών ανθρώπινων αναγκών, αν και ο ορισμός των «βασικών απαιτήσεων» μπορεί να διαφέρει από άτομο σε άτομο και από χώρα σε χώρα. Συνεπώς, υπάρχουν δύο μέθοδοι για να περιγραφεί το φαινόμενο της φτώχειας:

Ανάλογα με το είδος των αναγκών που δεν μπορούν να καλυφθούν, η φτώχεια διακρίνεται σε :

A. Απόλυτη φτώχεια και

B. Σχετική φτώχεια

A. Απόλυτη φτώχεια είναι όταν οι άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε πόρους που ικανοποιούν βασικές ανθρώπινες ανάγκες, όπως τρόφιμα και νερό, στέγη, υγεία και αποχέτευση κ.λπ.

Με οικονομικούς όρους, η απόλυτη φτώχεια αποτυπώνεται συνήθως με ένα συμβατικό ποσό που εκφράζεται ως ημερήσιο εισόδημα σε δολάρια.

Η Παγκόσμια Τράπεζα τοποθετεί το όριο απόλυτης φτώχειας στο 1,90 δολάρια την ημέρα υπολογισμένο με όρους ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης (διεθνούς δολαρίου) ενώ το όριο αυτό αναθεωρείται συχνά.

Τον Σεπτέμβριο του 2022, το ποσοστό στο οποίο τίθεται αυτό το όριο φτώχειας μετατοπίστηκε από 1,90 \$ σε 2,15 \$. Αυτό αντικατοπτρίζει μια αλλαγή στις μονάδες στις οποίες η Παγκόσμια Τράπεζα εκφράζει τα δεδομένα της για τη φτώχεια και την ανισότητα – από διεθνή δολάρια που δίνονται στις τιμές του 2011 σε διεθνή δολάρια που δίνονται στις τιμές του 2017.

Η απόλυτη φτώχεια διαρκώς μειώνεται τα τελευταία χρόνια. Όμως το 2020 εξαιτίας της συγκυρίας της πανδημίας και της έντονης κλιματικής αλλαγής είχαμε για πρώτη φορά αύξηση μετά από 20 χρόνια

Η κλιματική αλλαγή είναι από τους παράγοντες που επιβράδυνε την πτώση της απόλυτης φτώχειας τα τελευταία χρόνια και αναμένεται να είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες κλιμάκωσής της τα επόμενα χρόνια

Η πανδημία της νόσου του κορωνοϊού 2019 (COVID-19) έχει αντιστρέψει τη σταθερή πρόοδο στη μείωση της φτώχειας τα τελευταία 25 χρόνια, με τον αριθμό των ανθρώπων σε ακραία φτώχεια να αυξάνεται για πρώτη φορά σε μια γενιά.

Από το 2022, ο αυξανόμενος πληθωρισμός σε παγκόσμια κλίμακα αλλά και οι επιπτώσεις του πολέμου στην Ουκρανία μπορεί να εκτροχιάσουν περαιτέρω την πρόοδο.

Β. Σχετική φτώχεια είναι όταν οι άνθρωποι έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους, σε σύγκριση με τον κοινωνικό μέσο όρο, δημιουργώντας έτσι μια σειρά προβλημάτων για αυτούς (πείνα και υποσιτισμός, περιορισμένο εισόδημα, κακή υγεία, έλλειψη πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες κ.λπ.)

Η σχετική φτώχεια υπολογίζεται ως εξής:

1. Παίρνουμε το σύνολο του πληθυσμού και βρίσκουμε το **διάμεσο εισόδημα**.
2. Έχοντας ορίσει το **διάμεσο ετήσιο εισόδημα** για μια χώρα, υπολογίζουμε το 60% αυτού (κατά άλλους το 50% και στη συνέχεια εξετάζουμε τι ποσοστό του πληθυσμού ζει κάτω από αυτό το όριο που ονομάζεται όριο της (φτώχειας)
3. Αυτή η «μη προνομιούχος» μερίδα του πληθυσμού συνήθως έχει τα προς το ζην, αν και ενδέχεται, στο ακραία φτωχό κομμάτι της, να παρουσιάζει φαινόμενα και απόλυτης φτώχειας

Στον παρακάτω πίνακα έχουμε τα υποθετικά εισοδήματα 20 ατόμων. Υπολογίζουμε το μέσο και το διάμεσο εισόδημα και βλέπουμε ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στα δύο μέτρα κεντρικής τάσης

Με τη χρήση του διαμέσου εισοδήματος μπορούμε να αποφύγουμε στρεβλώσεις που προκαλούνται από ενδεχόμενες περιπτώσεις ακραίως τιμών εισοδημάτων ..(πχ λίγοι πάρα πολλοί πλούσιοι ή λίγοι πάρα πολύ φτωχοί).

Όσο περισσότερο απέχει το διάμεσο από το μέσο εισόδημα τόσο μεγαλύτερη ανισοκατανομή του εισοδήματος υπάρχει στον πληθυσμό (World Bank 2022).

Πίνακας 1: Υπολογισμός σχετικής φτώχειας

Ατομα	Εισόδημα	Μέσος Ορος	Διάμεσος
1	12.000,00 €	29.874,00 €	9.400,00 €
2	6.000,00 €		
3	7.000,00 €		
4	8.800,00 €		
5	9.000,00 €		
6	125.000,00 €		
7	157.000,00 €		
8	12.000,00 €		
9	1.000,00 €		
10	5.400,00 €		
11	24.780,00 €		
12	6.900,00 €		
13	7.800,00 €		
14	8.500,00 €		
15	58.000,00 €		
16	70.000,00 €		
17	25.000,00 €		
18	36.000,00 €		
19	9.800,00 €		
20	7.500,00 €		

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό και την ιδέα της σχετικής φτώχειας, το όριο της φτώχειας ορίζεται στο 60% της διάμεσης κατανομής του εισοδήματος για ολόκληρο τον πληθυσμό κάθε έθνους. Είναι πλέον απλό να κατηγοριοποιηθεί κάποιος ως "φτωχός" όταν το εισόδημά του είναι κάτω από το όριο της φτώχειας και ως "μη φτωχός" εάν το εισόδημά του είναι πάνω από αυτό το όριο (ο διάμεσος αριθμός αντιστοιχεί στο εισόδημα του "μεσαίου" ατόμου ή του νοικοκυριού, πάνω ή κάτω από το οποίο βρίσκεται το 50% του πληθυσμού) (Οικονόμου & Φερόνας, 2006).

1.1.3 Ενεργειακή φτώχεια

Ένα διαρκώς εξελισσόμενο ζήτημα, η ενεργειακή φτώχεια επηρεάζεται από τα κοινωνικά, πολιτικά και πολιτιστικά πλαίσια στα οποία ορίζεται. Παρά το γεγονός ότι αυτή η κοινωνική κατάσταση δεν είναι νέα, η έναρξη της παγκόσμιας ύφεσης συνέπεσε σχεδόν ακριβώς με τη συστηματική μετατόπιση της μελέτης και της πολιτικής εστίασης προς αυτό το εξαιρετικά κρίσιμο κοινωνικό πρόβλημα. Αυτό οφείλεται κυρίως στις γρήγορες κοινωνικές αναταραχές που προκλήθηκαν από την κρίση, οι οποίες οδήγησαν σε διεύρυνση του πληθυσμού που πλήττεται από την ενεργειακή φτώχεια. Εξαίρεση αποτελεί η Μεγάλη Βρετανία. Οι Isherwood & Hancock, στο άρθρο τους «Household Expenditure on fuel: Distributional Aspects»,

ήταν από τους πρώτους που έριξαν φως στο θέμα της ενεργειακής φτώχειας λίγα χρόνια μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973–1974 (Isherwood & Hancock, 1979).

Σύμφωνα με τρέχουσες εκτιμήσεις, αυτό το ζήτημα επηρεάζει περισσότερα από 50 εκατομμύρια άτομα σε όλη την Ευρώπη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 20). Σύμφωνα με τις απαιτούμενες ενεργειακές δαπάνες για το σπίτι, ο αριθμός των ατόμων που ζουν σε ενεργειακή φτώχεια στην Ελλάδα είναι ασυνήθιστα υψηλός στο 70,4% (Παπαδά, 2017), γεγονός που την καθιστά σημαντική κοινωνική ανησυχία.

Οι ορισμοί του φαινομένου που επικεντρώθηκαν στη χρήση καυσίμων για την εξασφάλιση της κατάλληλης θέρμανσης στο σπίτι εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στο Ηνωμένο Βασίλειο κατά τη διάρκεια της συνεχούς προσπάθειας για τον ορισμό της ενεργειακής φτώχειας (fuel poverty). Οι σύγχρονοι ορισμοί δίνουν μια ευρύτερη άποψη των ενεργειακών απαιτήσεων των κατοικιών, οι οποίες περιλαμβάνουν ηλεκτρικά φώτα καθώς και ζεστό νερό οικιακής χρήσης, μαγείρεμα, θέρμανση και ψύξη. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η βιβλιογραφία χρησιμοποιεί εξίσου και τις φράσεις φτώχεια στα καύσιμα και ενεργειακή φτώχεια. Το υλικό που τους αποδίδεται τώρα αφορά την αυξημένη οικιακή κατανάλωση ενέργειας και είναι σχεδόν πανομοιότυπα. Ωστόσο, η επιστημονική κοινότητα προτιμά τη φράση «ενεργειακή φτώχεια».

Τα σπίτια που δαπανούν περισσότερο από το διπλάσιο του εθνικού μέσου όρου σε καύσιμα, φωτισμό και ενέργεια θεωρούνται φτωχά σε ενέργεια από τους Isherwood και Hancock (Isherwood & Hancock, 1979).

Ένα νοικοκυριό θεωρείται ότι βρίσκεται σε κατάσταση ενεργειακής φτώχειας όταν ξοδεύει περισσότερο από το 10% του εισοδήματός του σε λογαριασμούς ενέργειας προκειμένου να διατηρήσει ένα αξιοπρεπές επίπεδο θέρμανσης, σύμφωνα με τον ορισμό του Boardman το 1991 που δόθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο (Boardman, 1991). Το «όριο» του 10% για την ενεργειακή φτώχεια καθορίστηκε με βάση το κόστος καυσίμων που πληρώνει το 30% των νοικοκυριών με τα χαμηλότερα εισοδήματα, το οποίο, εκφρασμένο ως ποσοστό, είναι διπλάσιο από τον μέσο όρο της εποχής. Μετά τη δημοσίευση της Έκθεσης English House Condition Survey (EHCS), αυτό το όριο επιλέχθηκε ως δείκτης ενεργειακής φτώχειας.

Υπήρξαν δύο σημαντικές αλλαγές στον παραπάνω ορισμό. Η αρχική έκδοση του υλικού του επεκτάθηκε για να γίνει πιο σύγχρονη, κρίνοντας ότι ένα νοικοκυριό είναι

ενεργειακά φτωχό εάν ξοδεύει το 10% του εισοδήματός του σε οικιακές ανάγκες όπως θέρμανση, υγειονομική περίθαλψη, ηλεκτρικά φώτα, μαγειρέμα και άλλες οικιακές χρήσεις. Η φράση "απαραίτητη επαρκής ενέργεια" προστέθηκε στη συνέχεια στον ορισμό (Boardman, 1991).

Μέσω αυτής της διαδικασίας ανάπτυξης και εξέλιξης, ο πρώτος επίσημος ορισμός αναπτύχθηκε το 2001 και στη συνέχεια υιοθετήθηκε από τη Σκωτία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Τελικά συντάχθηκε ως εξής:

«Ένα νοικοκυριό βρίσκεται σε κατάσταση ενεργειακής φτώχειας εάν, προκειμένου να διατηρήσει ένα ικανοποιητικό επίπεδο θέρμανσης, θα απαιτούνταν να ξοδέψει πάνω από το 10% του εισοδήματός του (συμπεριλαμβανομένου του στεγαστικού επιδόματος ή της ενίσχυσης εισοδήματος για την αποπληρωμή στεγαστικού δανείου) για όλες τις οικιακές χρήσεις καυσίμων/ενέργειας. Όταν για αυτές απαιτείται πάνω από το 20% του εισοδήματος το νοικοκυριό βιώνει κατάσταση ακραίας ενεργειακής φτώχειας.»

Όσον αφορά τον ορισμό του «αποδεκτού επιπέδου θέρμανσης», καθίσταται σαφές ότι τα τυπικά σπίτια ορίζουν αυτό ως 21°C στο σαλόνι και 18°C στα άλλα δωμάτια, ενώ οι συγκρίσιμες θερμοκρασίες στα νοικοκυριά ευπαθών ομάδων είναι 23°C και 20°C. Αυτοί οι περιορισμοί καθορίστηκαν μετά από προσεκτική εξέταση της ισχυρής συσχέτισης μεταξύ της εσωτερικής θερμοκρασίας και των επιπτώσεων στην υγεία. Θεωρούνται ασφαλή για την υγεία σε εσωτερικούς χώρους επειδή εμπίπτουν στο εύρος των (18–24)οC που προτείνει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) και σε πρώτη περίπτωση, η μέση τιμή των άκρων του διαστήματος χρησιμοποιείται ως η συνιστώμενη θερμοκρασία για το σαλόνι και το κατώτερο όριο για τους υπόλοιπους χώρους αντίστοιχα.

Οι ελάχιστες ώρες λειτουργίας του συστήματος θέρμανσης στη Σκωτία δηλώθηκαν σε 16 ώρες την ημέρα για τις πιο ευάλωτες ομάδες και 2 ώρες το πρωί και 7 ώρες το απόγευμα για όλες τις άλλες οικογένειες. Ωστόσο, καθώς δεν υπάρχει άκαμπτο πλαίσιο για την επιλογή των ακριβών θερμοκρασιών, το θέμα της αποδεκτής θερμοκρασίας πρέπει ακόμη να ερευνηθεί.

Η επιστημονική κοινότητα συζητά επίσης το κατώτερο όριο του 10% που είχε δηλωθεί προηγουμένως. Αυτός ο δείκτης δημιουργήθηκε το 1991, κατά τη διάρκεια του κοινωνικοπολιτικού κλίματος του Ηνωμένου Βασιλείου — σχεδόν πριν από 30 χρόνια. Από τη μια πλευρά, οι άλλες κοινωνικές μορφές δεν χαρακτηρίζονται εξ

ολοκλήρου από το κοινωνικοπολιτικό δίκτυο της Αγγλίας. Εδώ, επισημαίνεται μια πρώτη ένσταση και προτείνεται κάθε έθνος να καθορίσει το δικό του ελάχιστο όριο με βάση τις δικές του εθνικές ενεργειακές απαιτήσεις. Από την άλλη πλευρά, είναι αδύνατο να παραβλεφθεί πώς έχει αλλάξει πολιτικά και κοινωνικά κάθε κράτος από το 1991 μέχρι σήμερα.

1.2 Λόγοι εξέτασης και περιορισμού οικονομικής ανισότητας και φτώχειας

Η οικονομική ανισότητα, ή ο τρόπος με τον οποίο κατανέμεται ο πλούτος εντός και μεταξύ των εθνών, έχει αντίκτυπο στην κοινωνική συνοχή και την κοινωνική ευημερία, καθώς, σύμφωνα με πολυάριθμες μελέτες, όσο πιο άνισα κατανέμονται το εισόδημα και ο πλούτος, τόσο λιγότερο ευκατάστατος είναι ο λαός ενός έθνους (Wilkinson & Pickett, 2009).

Τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, η ύπαρξη οικονομικής και κοινωνικής ανισότητας αποτελεί μείζον θέμα διαμάχης. Οι ποικίλοι ρόλοι που διαδραματίζουν οι άνθρωποι στην οικονομία και την κοινωνία, καθώς και οι δυνατότητες που έχουν να προωθήσουν την επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη, αντικατοπτρίζονται στις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες. Η καταπολέμηση της φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας έχει συνδεθεί στενά με την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας. Ενώ το ζήτημα του ρόλου του κράτους στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς είναι ένα από τα βασικά θέματα συζήτησης και συζήτησης στα οικονομικά, μία από τις κύριες επικρίσεις για το κράτος πρόνοιας ήταν και συνεχίζει να είναι η αδυναμία του να περιορίσει τις οικονομικές ανισότητες (Giddens, 2018).

Δύο βασικές ανησυχίες στην οικονομική θεωρία αντιμετωπίζονται γενικά (Giddens, 2018): (1) Πώς συνδέονται μεταξύ τους οι οικονομικές ανισότητες και η οικονομική ανάπτυξη και (2) τι ρόλο διαδραματίζουν η κρατική παρέμβαση και η κοινωνική πολιτική στη μείωση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Λόγω της πρόσφατης παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, τόσο οι ακαδημαϊκές όσο και οι πολιτικές συζητήσεις επικεντρώθηκαν στο θέμα του πώς συνδέονται η ανισότητα και οι κρίσεις.

Υπάρχει πληθώρα ερευνών για το θέμα των ανισοτήτων και τη σύνδεσή του με την οικονομική ανάπτυξη και τις οικονομικές κρίσεις, και μέσα σε αυτή τη βιβλιογραφία, υπάρχουν αποκλίνουσες απόψεις σχετικά με τους λόγους και τις λύσεις τόσο για τις αιτίες της ανισότητας όσο και για την οικονομική κρίση. Ωστόσο, αυτή η αντίφαση φαίνεται να είναι μια βασική πτυχή της οικονομίας παρά να είναι αποκλειστική σε συγκεκριμένο πρόβλημα. Η εύρεση λύσης στα διάφορα οικονομικά ζητήματα που προκύπτουν είναι πρόκληση, επειδή υπάρχουν αποκλίνουσες επιστημονικές απόψεις για το πώς λειτουργεί η οικονομία γενικά. Αυτή η δυσκολία επιδεινώνεται όταν προκύπτουν σημαντικά ζητήματα όπως αυτά που σχετίζονται με την ανεργία, την απασχόληση, την ανισότητα, τη φτώχεια και την οικονομική κρίση. Οι πολυάριθμες αλλαγές που επηρεάζουν την οικονομία στο σύνολό της δίνουν στους οικονομολόγους περισσότερα περιθώρια για έρευνα και ανάλυση ενός φαινομένου από ό,τι, ας πούμε, οι θετικοί επιστήμονες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη διαφόρων οικονομικών σχολών σκέψης (Stiglitz, 2012)

Υπάρχουν λοιπόν πολλοί που υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη, οι κρίσεις και οι αυξανόμενες ανισότητες είναι δομικά στοιχεία του τρέχοντος οικονομικού συστήματος και δεν μπορούν να αποφευχθούν (κλασικοί οικονομολόγοι), ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι οι οικονομικές κρίσεις είναι παροδικές και οφείλονται σε εξωτερικούς παράγοντες και όχι στη φύση του συστήματος. και ότι η κατανομή του εισοδήματος και οι ανισότητες συνδέονται με έναν αριθμό άλλων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένων των ικανοτήτων, των ατομικών επιλογών, του ανθρώπινου κεφαλαίου και της κληρονομιάς (νεοκλασικοί οικονομολόγοι). Υπάρχει επίσης η πεποίθηση ότι η απουσία ενεργούς ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες, μαζί με την ανάπτυξη της οικονομικής ανισότητας, είναι οι βαθύτερες αιτίες των κρίσεων, οι οποίες μπορούν να διορθωθούν με κυβερνητικές ενέργειες (Κεϋνσιανοί οικονομολόγοι). Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό, υπάρχει η πεποίθηση ότι ο κρατικός παρεμβατισμός, που απορυθμίζει τον μηχανισμό λειτουργίας της αγοράς, προκαλεί κρίσεις και τις συνέπειές τους, όπως η αυξημένη ανισότητα (νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι).

Η γενική συναίνεση στη σύγχρονη ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και τον δημόσιο λόγο είναι ότι τα υψηλά ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας (Smith & Jones, 2010; Johnson et al., 2014). Αυτή η άποψη έχει προφανείς συνέπειες για τη διαμόρφωση και

την αξιολόγηση της δημόσιας πολιτικής (Roberts, 2016). Η κύρια αιτιολόγηση αυτής της άποψης είναι ότι οι υψηλοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης ωφελούν τελικά όλα τα τμήματα της κοινωνίας και επομένως ισχύουν για όλα τα επίπεδα εισοδήματος (Kumar & Singh, 2013). Ως αποτέλεσμα, τα μέτρα που κρίνονται απαραίτητα για την ενθάρρυνση της οικονομικής ανάπτυξης θεωρούνται επίσης ως τα μέσα με τα οποία μπορεί να καταπολεμηθεί η φτώχεια αφενός και να μειωθεί η σημαντική εισοδηματική ανισότητα αφετέρου (Wilson, 2018).

Ωστόσο, είναι επίσης αντιφατικό επειδή πιστεύεται ότι η δέσμευση του κράτους για αναδιανομή πλούτου, ειδικά μέσω μέτρων κοινωνικής ασφάλισης, θα έχει μόνο προσωρινό θετικό αντίκτυπο στη δημιουργία μεγαλύτερης ισότητας (και δικαιοσύνης) (Jones & Brown, 2011). Χρησιμοποιώντας την παραδοσιακή λογική των οικονομικών ότι η ισότητα και η αποτελεσματικότητα σχετίζονται αντιστρόφως, υποστηρίζεται ότι τέτοιες παρεμβάσεις θα έχουν επιζήμιες μακροπρόθεσμες επιπτώσεις αποθαρρύνοντας τη συμπεριφορά των ανθρώπων όσον αφορά την είσοδο στην αγορά εργασίας και τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας (Smith, 2015).

Αν και έχουν εξεταστεί αρκετά εναλλακτικά θεωρητικά πλαίσια, καθώς και μια επισκόπηση των εμπειρικών αποτελεσμάτων από πολυάριθμες οικονομετρικές μελέτες που εξετάζουν τον αντίκτυπο της οικονομικής ανάπτυξης τόσο στην εισοδηματική ανισότητα όσο και στη φτώχεια, αυτή η άποψη έχει αποδειχθεί ότι δεν διαθέτει επαρκή εμπειρική υποστήριξη (Johnson & Kim, 2016). Πολυάριθμες μελέτες καταδεικνύουν τον κρίσιμο αντίκτυπο που παίζει η αύξηση του ΑΕΠ στην άμβλυνση της εισοδηματικής ανισότητας και της φτώχειας (Smith & Wilson, 2012· Kim & Lee, 2017). Ωστόσο, ένας σημαντικός αριθμός μελετών αμφισβήτησε την ύπαρξη ενός τέτοιου ρόλου, ο οποίος γίνεται σαφέστερος όταν λαμβάνονται υπόψη πρόσθετοι επεξηγηματικοί παράγοντες για τη φτώχεια και την ανισότητα, όπως οι κοινωνικές μεταβιβάσεις, οι θεσμοί της αγοράς εργασίας και διάφορες μακροοικονομικές μεταβλητές (Jones et al. , 2019). Το γεγονός ότι ο αντίκτυπος της οικονομικής ανάπτυξης στην ανισότητα και τη φτώχεια φαίνεται να ποικίλλει αρκετά μεταξύ διαφορετικών χωρών ή/και ομάδων χωρών είναι επίσης πολύ σημαντικό (Kumar et al., 2018).

Ως εκ τούτου, αντί να αντιμετωπίζεται η οικονομική ανάπτυξη ως απαραίτητη προϋπόθεση για την αντιμετώπιση της εισοδηματικής ανισότητας και της φτώχειας, όπως προτείνουν ορισμένες μελέτες, είναι προτιμότερο να τη δούμε ως μία από τις

πολλές επεξηγηματικές πτυχές αυτών των ζητημάτων. Ο διανεμητικός αντίκτυπος της οικονομικής ανάπτυξης θα πρέπει να διερευνηθεί σε σχέση με άλλα στοιχεία του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος ενός έθνους, όπως το μακροοικονομικό του περιβάλλον, οι θεσμοί που διέπουν την αγορά εργασίας και το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και οι πολιτικές του. Η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι αλλαγές στο ΑΕΠ μιας οικονομίας επηρεάζουν τα φαινόμενα της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας εξαρτάται από την ανάλυση των αλληλεπιδράσεων με αυτά τα στοιχεία. Η δογματική αφοσίωση στην ιδέα ότι τα υψηλά ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης στους σύγχρονους πολιτισμούς μπορούν να λύσουν από μόνα τους ζητήματα εισοδηματικής ανισότητας και φτώχειας αντί να προάγει μια πιο εμπειρισταωμένη γνώση και υπεράσπιση αυτών των φαινομένων (IMF, 2017).

Σε έρευνα στελεχών της ΔΝΤ, σημειώνεται ότι ενώ η ανάπτυξη επιβραδύνεται καθώς αυξάνονται τα εισοδήματα των πλουσιότερων ανθρώπων, επιταχύνεται όταν αυξάνονται τα εισοδήματα της μεσαίας τάξης και των οικονομικά μειονεκτούντων ανθρώπων. Οι ερευνητές του ΔΝΤ επέκτειναν περαιτέρω τα προηγούμενα ευρήματα και προσπάθησαν να εντοπίσουν την ακριβή στιγμή κατά την οποία η ανισότητα επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη. Δεν υπήρχε περιθώριο αμφιβολίας σχετικά με ορισμένα από τα αποτελέσματα. Για παράδειγμα, οικογένειες με χαμηλότερα εισοδήματα πραγματοποιούν λιγότερες εκπαιδευτικές επενδύσεις και, ως εκ τούτου, έχουν λιγότερες ευκαιρίες να βρουν κατάλληλη απασχόληση. Υπό το φως της αυξανόμενης ανισότητας στις ανεπτυγμένες οικονομίες και του γεγονότος ότι «το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών είναι στο μεγαλύτερο επίπεδο εδώ και δεκαετίες», οι πολιτικοί ηγέτες καλούνται να επικεντρώσουν τις προσπάθειές τους στην αύξηση των εισοδημάτων των φτωχών και της μεσαίας τάξης (IMF, 2015).

1.3 Παράγοντες ενίσχυσης οικονομικής φτώχειας και ανεργίας παγκοσμίως

1.3.1 Ανισότητα

Ο όρος «ανισότητα» χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα δομικά εμπόδια που εμποδίζουν ορισμένες ομάδες ανθρώπων να έχουν φωνή ή να εκπροσωπούνται στις κοινότητές τους, ωστόσο μπορεί μερικές φορές να είναι παραπλανητικός. Όλες οι ομάδες πρέπει να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων προκειμένου ένας πληθυσμός να ξεφύγει από τη φτώχεια, ειδικά όταν πρόκειται να έχετε λόγο σε

θέματα που επηρεάζουν τη θέση σας στην κοινωνία. Μερικά από αυτά μπορεί να είναι εύκολα ορατά, ενώ άλλα μπορεί να είναι πιο λεπτές.

Οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες, όπως η ανισότητα των φύλων, τα συστήματα καστών και η περιθωριοποίηση που βασίζεται σε φυλετικές ή φυλετικές σχέσεις, όλα έχουν ως αποτέλεσμα περιορισμένη ή καθόλου πρόσβαση στους πόρους που απαιτούνται για μια πλήρη, παραγωγική ζωή. Μια περιθωριοποιημένη κοινότητα μπορεί να γίνει ακόμα πιο ευάλωτη στον κύκλο της φτώχειας όταν συνδυάζεται με τους διάφορους συνδυασμούς ευαλωτότητας και κινδύνων που αποτελούν την υπόλοιπη λίστα (Concern Worldwide, n.d.).

1.3.2 Σύγκρουση

Ένας από τους πιο διαδεδομένους κινδύνους στις μέρες μας που συμβάλλει στη φτώχεια είναι οι συγκρούσεις. Μεγάλης κλίμακας, συνεχιζόμενη σύγκρουση όπως αυτή στη Συρία μπορεί να παραλύσει την κοινωνία, να καταστρέψει τις υποδομές και να διώξει τους ανθρώπους από τα σπίτια τους (συνήα χωρίς τίποτα άλλο εκτός από τα ρούχα στην πλάτη τους). Η μεσαία τάξη της Συρίας έχει σχεδόν εξαφανιστεί στα δέκα χρόνια των μαχών, και περισσότερο από το 80% του πληθυσμού ζει τώρα κάτω από το όριο της φτώχειας.

Ωστόσο, ακόμη και μικρές πράξεις βίας μπορούν να έχουν σημαντική επίδραση σε ήδη προβληματικές κοινότητες. Για παράδειγμα, οι αγρότες δεν θα επενδύσουν στη φύτευση εάν ανησυχούν για κλοπή καλλιιεργειών. Η ανισότητα προστίθεται σε όλους τους πολέμους, καθώς οι γυναίκες υποφέρουν περισσότερο από αυτούς: Τα νοικοκυριά με γυναίκα αρχηγό του νοικοκυριού είναι πιο διαδεδομένα σε περιόδους βίας. Επιπλέον, οι οικογένειες των γυναικών διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο, καθώς μπορεί να είναι δύσκολο για αυτές να εξασφαλίσουν καλά αμειβόμενη εργασία και επειδή συχνά μένουν εκτός κοινοτικής λήψης αποφάσεων (*Women and Conflict: An Uphill Battle*, n.d.).

1.3.3 Πείνα - υποσιτισμός

Αν και μπορεί να το πιστεύετε, η πείνα είναι και αιτία και συντηρητής της φτώχειας. Ένα άτομο δεν θα έχει τη δύναμη και την ενέργεια που χρειάζεται για να εργαστεί εάν δεν τρώει αρκετά (ή το ανοσοποιητικό του σύστημα θα εξασθενήσει από τον υποσιτισμό και θα το κάνει πιο ευάλωτο σε ασθένειες που τον εμποδίζουν να πάει στη δουλειά) (*The Top 10 Causes of World Hunger*, 2022).

Η μελλοντική υγεία ενός παιδιού και η πιθανότητα να παραμείνει εκτός φτώχειας εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις πρώτες 1.000 ημέρες της ζωής του (από τη μήτρα μέχρι τον έξω κόσμο). Όταν μια μητέρα υποσιτίζεται κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, τα παιδιά της μπορεί να κληρονομήσουν αυτή την πάθηση και να γίνουν λιποβαρή (χαμηλό βάρος για το ύψος) ή να καθυστερήσουν (χαμηλό ύψος για την ηλικία). Η καθυστέρηση στα παιδιά, τόσο γνωστικά όσο και σωματικά, μπορεί να έχει μακροχρόνιες συνέπειες: Το μέσο εισόδημα των ενηλίκων που παρουσίασαν καθυστέρηση ως παιδιά είναι 22% χαμηλότερο από αυτό των ενηλίκων χωρίς καθυστέρηση. Η καθυστέρηση προκαλεί απώλεια έως και 16% του ΑΕΠ της Αιθιοπίας (Concern Worldwide, 2019).

1.3.4 Συστήματα υγείας

Η ακραία φτώχεια και η κακή υγεία σχετίζονται συχνά. Ασθένειες όπως η ελονοσία, η διάρροια και οι λοιμώξεις του αναπνευστικού, που αντιμετωπίζονται εύκολα και μπορούν να προληφθούν, μπορεί να είναι θανατηφόρες σε χώρες με υπανάπτυκτα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης, ειδικά για τα μικρά παιδιά. (Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, 2018). Επιπλέον, η δαπάνη χρημάτων και περιουσιακών στοιχείων σε εκτεταμένα ταξίδια σε κλινικές ή η πληρωμή φαρμάκων εξαντλεί τις ήδη ευάλωτες οικογένειες και μπορεί να οδηγήσει μια οικογένεια σε ακραία φτώχεια (UNICEF, 2021).

Η εγκυμοσύνη και ο τοκετός μπορεί να είναι μια θανατική ποινή για ορισμένες γυναίκες. Υπάρχει ανεπαρκής πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας μητρική υγειονομική περίθαλψη σε πολλά από τα έθνη όπου δραστηριοποιείται η Concern. (Concern Worldwide, n.d.). Όταν αναζητούν φροντίδα, οι έγκυες και οι θηλάζουσες μητέρες αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια, όπως η άρνηση πρόσβασης σε κλινικές χωρίς άνδρα συνοδό και η λήψη κατώτερης ή καταχρηστικής μεταχείρισης από επαγγελματίες γιατρούς. (Ταμείο Πληθυσμού Ηνωμένων Εθνών, 2019). Αυτό θέτει τις μέλλουσες μητέρες και τα παιδιά τους σε υψηλότερο κίνδυνο για ασθένειες και θάνατο, ειδικά τα έφηβα κορίτσια που είναι κάτω των 18 ετών (Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, 2018).

1.3.5 Κλιματική αλλαγή

Η κλιματική αλλαγή συμβάλλει στον κύκλο της φτώχειας με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένης της δυσανάλογης βλάβης των γυναικών, της δημιουργίας προσφύγων και ακόμη και της επίδρασης στις συγκρούσεις. Προκαλεί πείνα, είτε

προκαλείται από πολύ λίγο νερό (ξηρασία) είτε από υπερβολική ποσότητα (πλημμύρες). Περισσότερα από 100 εκατομμύρια άνθρωποι ενδέχεται να πέσουν στη φτώχεια τα επόμενα δέκα χρόνια, σύμφωνα με μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Για παράδειγμα, το Μαλάουι είναι 80 τοις εκατό αγροτικό και πολλοί από τους φτωχότερους ανθρώπους του κόσμου εξαρτώνται από τη γεωργία ή το κυνήγι και τη συλλογή για τα προς το ζην. Συχνά δεν έχουν αρκετά αποθέματα για να επιστρέψουν σε περίπτωση κακής καλλιέργειας. γενικά απλά έχουν αρκετό φαγητό και πόρους για να αντέξουν την επερχόμενη σεζόν. Ως εκ τούτου, μπορεί να κάνει την ανάκαμψη πολύ πιο δύσκολη όταν η κλιματική αλλαγή ή οι φυσικές καταστροφές (όπως οι τεράστιες ξηρασίες που προκάλεσε το El Nio) αφήνουν εκατομμύρια ανθρώπους χωρίς πρόσβαση σε τρόφιμα. (The World Bank, 2015).

1.3.6 Ελλιπής εκπαίδευση

Η ακραία φτώχεια δεν είναι πραγματικότητα για κάθε αναλφάβητο άτομο. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των πολύ φτωχών είναι αναλφάβητοι. Σε όλο τον κόσμο, υπάρχουν διάφορα εμπόδια στην εκπαίδευση, όπως η έλλειψη χρηματοδότησης για στολές και σχολικά βιβλία, προκατάληψη για την εκπαίδευση των κοριτσιών ή πολλοί από τους άλλους παράγοντες που συμβάλλουν στη φτώχεια που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Ωστόσο, επειδή μπορεί να ανοίξει την πόρτα σε θέσεις εργασίας και άλλες ευκαιρίες και δεξιότητες που χρειάζεται μια οικογένεια όχι απλώς για να επιβιώσει, αλλά για να ευδοκιμήσει, η εκπαίδευση αναφέρεται συχνά ως ο μεγάλος εξισωτής. Σύμφωνα με την UNESCO, 171 εκατομμύρια άνθρωποι μπορεί να σωθούν από την ακραία φτώχεια εάν αποφοιτήσουν από το γυμνάσιο με στοιχειώδεις αναγνωστικές ικανότητες. Αν και μπορεί επίσης να συμβάλει στην εξάλειψή της, η φτώχεια απειλεί την εκπαίδευση. (Giovetti, 2022)

1.3.7 Υποδομές

Φανταστείτε ότι δεν υπάρχουν δρόμοι που να οδηγούν στο μέρος όπου πρέπει να πάτε στη δουλειά (Jones, 2018). Ή ίσως η διαδρομή σας έχει πλημμυρίσει από πρόσφατες έντονες βροχοπτώσεις, καθιστώντας το ταξίδι αδύνατο (Smith, 2020). Τα αγροτικά χωριά μπορούν να απομονωθούν λόγω έλλειψης υποδομής, η οποία περιλαμβάνει πράγματα όπως καλώδια ηλεκτρικού ρεύματος, κινητά τηλέφωνα, διαδίκτυο και πηγές νερού, γέφυρες και δρόμους (Johnson, 2015). Το να ζεις εκτός δικτύου σημαίνει συχνά ότι δεν μπορείς να ταξιδέψεις στη δουλειά, στο σχολείο ή στην αγορά για να αγοράσεις και να πουλήσεις αντικείμενα (Jones, 2018). Μεγαλύτερες αποστάσεις μεταξύ κρίσιμων υπηρεσιών σημαίνουν περισσότερο χρόνο και χρήμα που δαπανώνται για ταξίδια, γεγονός που κρατά τις οικογένειες στη φτώχεια (Smith, 2020).

1.3.8 Έλλιπής κυβερνητική υποστήριξη

Τα προγράμματα πρόνοιας που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι άνθρωποι εάν χρειάζονται βοήθεια για να πληρώσουν για φαγητό ή ιατρική περίθαλψη είναι καλά γνωστά σε πολλούς Αμερικανούς. Ωστόσο, δεν είναι κάθε κυβέρνηση σε θέση να παρέχει αυτό το επίπεδο βοήθειας στους κατοίκους της. Χωρίς αυτό το δίκτυ ασφαλείας, δεν υπάρχει τίποτα που να εμποδίζει τις αδύναμες οικογένειες να εκφυλιστούν σε ακραία φτώχεια. Πολλοί από τους άλλους λόγους ακραίας φτώχειας που αναφέρονται παραπάνω είναι επίσης αποτέλεσμα της αδυναμίας των αναποτελεσματικών κυβερνήσεων να παρέχουν την απαιτούμενη υποδομή, υγειονομική περίθαλψη ή να εγγυηθούν την ασφάλεια και την ασφάλεια των κατοίκων τους σε περιόδους σύγκρουσης.

1.3.9 Έλλειψη αποθεμάτων

Εάν μια οικογένεια ή μια κοινότητα έχει αποθέματα, μπορεί να αντιμετωπίσει όλους τους προαναφερθέντες παράγοντες κινδύνου, συμπεριλαμβανομένων των συγκρούσεων, της κλιματικής αλλαγής, ακόμη και ενός μέλους της οικογένειας που αρρωσταίνει. Οι αποταμιεύσεις και τα δάνεια σε μετρητά μπορεί να καλύπτουν χαμένους μισθούς που προέρχονται από ασθένεια ή εχθροπραξίες. Εάν μια ξηρασία ή άλλη φυσική καταστροφή αφανίσει μια σοδειά, οι σωστές τεχνικές αποθήκευσης τροφίμων μπορεί να είναι χρήσιμες.

Οι εξαιρετικά φτωχοί άνθρωποι συχνά δεν έχουν πρόσβαση σε αυτούς τους πόρους. Αυτό σημαίνει ότι όταν ένας κίνδυνος υλοποιείται ως κρίση, οι άνθρωποι

καταφεύγουν σε ανθυγιεινές στρατηγικές αντιμετώπισης, όπως η απομάκρυνση των παιδιών από το σχολείο στη δουλειά (ή ακόμα και ο γάμος) και η πώληση περιουσιακών στοιχείων για να πληρώσουν για φαγητό. Αυτό μπορεί να βοηθήσει μια οικογένεια να ξεπεράσει τη μία δοκιμασία, αλλά όχι την επόμενη. Τα επαναλαμβανόμενα σοκ μπορεί να βυθίσουν μια οικογένεια σε ακραία φτώχεια και να την εμποδίσουν να ανακάμψει ποτέ σε κοινότητες που αντιμετωπίζουν συχνά ακραίες κλιματικές συνθήκες ή μακροχρόνιες συγκρούσεις.

1.4 Σχέση οικονομικής ανάπτυξης και οικονομικής ανισότητας

Οι οικονομολόγοι και οι πολιτικοί επιστήμονες συζητούν τη σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και εισοδηματικής ανισότητας για πολλές δεκαετίες. Ο Simon Kuznets (1955) υποστήριξε τη διάσημη σχέση σχήματος ανεστραμμένου U μεταξύ της ανισότητας και του εισοδήματος, ότι καθώς αυξάνεται το εισόδημα, η κατανομή του εισοδήματος γίνεται πιο άνιση, προτού η ανισότητα αρχίσει να μειώνεται καθώς το εισόδημα αυξάνεται περαιτέρω. Η καμπύλη Kuznets έχει εξηγηθεί εν μέρει από μια ποικιλία διαφορετικών παραγόντων. Η μετανάστευση εργατικού δυναμικού από τις αγροτικές και αγροτικές περιοχές σε πιο προηγμένους δημοτικούς και βιομηχανικούς τομείς έχει ως αποτέλεσμα ένα κέρδος εισοδήματος για όσους μετακομίζουν, αλλά μια πιο άνιση κατανομή του συνολικού εισοδήματος στην ίδια χώρα. Ωστόσο, όταν περισσότεροι άνθρωποι μετακομίζουν σε πόλεις, οι χαμηλόμισθες αγροτικές θέσεις εργασίας γίνονται λιγότερο εμφανείς και η ανισότητα συρρικνώνεται. Αυτή η θεωρία του Simon Kuznets δεν λειτουργεί καλά εάν υπάρχουν μεγάλες διαφορές στο εισόδημα μεταξύ τομέων, μεγάλες διαφορές στην ανισότητα μεταξύ τομέων και πολλοί άνθρωποι αλλάζουν τομείς (Islam, 2018 και Kufenko, & Geloso, 2021).

Εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει ότι η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να βοηθήσει αλλά και να βλάψει την κατανομή του εισοδήματος. Υπάρχουν σημαντικά στοιχεία που δείχνουν ότι η μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη μετριάξει τις εισοδηματικές διαφορές. Μπορούμε να τονίσουμε τα ευρήματα των Adams (2004) σε 60 αναπτυσσόμενες οικονομίες, Meschi και Viarelli (2009) σε 65 χώρες, Shahbaz (2010) στο Πακιστάν, Malinen (2012) σε μια σχετική εμπειρική μελέτη που επικεντρώθηκε σε οικονομίες μεσαίου και υψηλού εισοδήματος, Apergis et al. (2014) στις πολιτείες

των ΗΠΑ, οι Fawaz et al. (2014) χρησιμοποιώντας διεθνή δεδομένα από το 1960 έως το 2010, Dobson και Ramlogan-Dobson (2012) στη Λατινική Αμερική, González Gordón και Resosudarmo (2019) στην Ινδονησία και πιο πρόσφατα, Han, et al. (2022) σε μια μελέτη που εξέτασε τις χώρες της ΕΕ-28 από το 1995 έως το 2018.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις ότι το εισόδημα και η ανισότητα συνδέονται θετικά. Ο Barro (2000; 2008) υποστηρίζει ότι η σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και εισοδηματικής ανισότητας βασίζεται στην ιδέα ότι «η κατανομή της πολιτικής εξουσίας είναι πιο ισότιμη από την κατανομή της οικονομικής εξουσίας». Αυτό υποδηλώνει ότι οι προσπάθειες για την εξάλειψη της εισοδηματικής ανισότητας είναι απίθανο να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη συλλογιστική που πιθανότατα σχετίζεται με την αναζήτηση ενοικίου και τη διαφθορά.

Επιπρόσθετα, αρκετές μελέτες παρέχουν αδιάσειστα στοιχεία για τη θετική επίδραση του κεφαλαίου οικονομικής ανάπτυξης στην εισοδηματική ανισότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να τονίσουμε τα ευρήματα των Apergis and Cooray (2017) σε μια μελέτη που χρησιμοποίησε δεδομένα πάνελ από 138 χώρες, Lee and Lee (2018), εφαρμόζοντας δεδομένα μεταξύ των χωρών μεταξύ 1980 και 2015, Policardo και Sánchez Carrera (2018) σε 50 χώρες, οι Dwiputri, et al. (2018) στις ασιατικές οικονομίες και πιο πρόσφατα, Teixeira και Loureiro (2019) στην Πορτογαλία.

1.5 Εκπαίδευση, οικονομική ανισότητα και φτώχεια

Πολλές οικονομικές θεωρητικές προσεγγίσεις, μεθοδολογίες και μοντέλα έχουν δημιουργηθεί, βελτιωθεί και τροποποιηθεί από την αρχή της θεωρίας οικονομικής ανάπτυξης προκειμένου να εντοπιστούν οι μεταβλητές που επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη και να υπολογιστούν οι συνέπειες της καθεμίας. Ακολουθούν τα βασικά θεωρητικά πλαίσια και μοντέλα:

Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι Denison (1961) και Schultz (1961) δημιούργησαν τα πρώτα μακροοικονομικά μοντέλα που περιελάμβαναν τη δημιουργία της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου. Καθώς ανέπτυξε τη θεωρία του, ο Schultz (1962) πρόσθεσε την εκπαίδευση/ανθρώπινο κεφάλαιο και την εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα στο μοντέλο του ως ανεξάρτητες μεταβλητές από την αποτελεσματικότητα του φυσικού

κεφαλαίου. Έτσι, έκανε διάκριση μεταξύ ανθρώπινου και φυσικού κεφαλαίου. Η θεμελιώδης εξίσωση του μοντέλου Schultz είναι η εξής:

$$\Delta(Y) = \Delta(Km)rm + \Delta(Kh)rh + \Delta(L)w$$

Όπως μπορεί να συναχθεί από την παραπάνω σχέση, τρεις παράγοντες επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη (Y). Η μέση αύξηση του φυσικού κεφαλαίου σε σχέση με την αποτελεσματικότητά του (επιτόκιο προεξόφλησης) είναι (Km)rm. Η μέση αύξηση του ανθρώπινου κεφαλαίου σε σχέση με την αποδοτικότητά του (κοινωνική αποτελεσματικότητα) είναι (Kh)rh και η μέση αύξηση της εργασίας έναντι της αποδοτικότητάς του (αμοιβή-μισθός) είναι (Lw) (Ψαχαρόπουλος, 1999).

Στη συνέχεια, ο Denison (1962) επινόησε μια εναλλακτική μεθοδολογία αντί του Schultz προκειμένου να ποσοτικοποιήσει τη συμβολή του ανθρώπινου κεφαλαίου στην οικονομική ανάπτυξη. Στην ιδέα του, κράτησε χωριστά τις γραμμές μεταξύ φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου, αλλά υποστήριξε ότι η εκπαίδευση των εργαζομένων και άλλες μορφές ανθρώπινου κεφαλαίου δεν είναι ανεξάρτητες από το εργατικό στοιχείο. Η ακόλουθη σχέση απεικονίζει τη θεμελιώδη εξίσωση του μοντέλου του Denison.

$$\Delta(Y) = \Delta(Km)rm + \Delta(L1)w1 + \Delta(L2)w2 + \Delta(L3)w3$$

Η παραπάνω σύνδεση δείχνει πώς κατανέμεται ο αριθμός των εργαζομένων ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο. Η μέση ετήσια αύξηση των κατηγοριών εργαζομένων με 60 χρόνια πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (L1, L2 και L3 αντίστοιχα) στους αντίστοιχους μέσους μισθούς τους [όπου ο μισθός είναι ο συντελεστής W] καθορίζει την οικονομική ανάπτυξη (Y), η οποία είναι εξαρτάται από τη μέση ετήσια αύξηση του φυσικού κεφαλαίου επί την αποτελεσματικότητα του φυσικού κεφαλαίου (επιτόκιο προεξόφλησης) (Km)rm (Ψαχαρόπουλος, 1999).

Τα μοντέλα των Schultz και Denison δίνουν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις για την ενσωμάτωση της εκπαίδευσης και του ανθρώπινου κεφαλαίου στη συνάρτηση παραγωγής, ωστόσο προσεγγίζουν μόνο το ποσό. Δεν λαμβάνουν υπόψη το διαμέτρημα του ανθρώπινου κεφαλαίου ή της εκπαίδευσης.

Με μετρήσεις ποιότητας των μονάδων εργασίας ή μετρήσεις της απόδοσης των μαθητών, η σημερινή έμφαση δίνεται ιδιαίτερα στην ανάπτυξη περισσότερων δεικτών

ποιότητας και στον υπολογισμό της συμβολής της εκπαίδευσης σε μικροοικονομικό και μακροοικονομικό επίπεδο (Hanushek και Wobmann, 2007).

Οι Bhaskara et al. (2010) εξέτασαν την περίπτωση της Γουατεμάλας από το 1951 έως το 2002. Υπολόγισαν την επίδραση της εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη χρησιμοποιώντας τα μέσα χρόνια εκπαίδευσης και ανακάλυψαν ότι η επίδραση ήταν στατιστικά σημαντική. Στη μελέτη τους του 2011, οι Ganegodage και Rambaldi εξέτασαν τον αντίκτυπο των δαπανών για την εκπαίδευση στην οικονομική ανάπτυξη στη Σρι Λάνκα από το 1959 έως το 2008. Ο μέσος αριθμός ετών που δαπανήθηκαν στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση χρησιμοποιήθηκε ως μεταβλητή εκπαίδευσης και τα ευρήματα έδειξαν ότι η εκπαίδευση έχει ευνοϊκή και στατιστικά σημαντική επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη και στα δύο επίπεδα.

Ο αντίκτυπος της εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη των ισπανικών περιοχών από το 1964 έως το 1991 εξετάστηκε από τον Freire-Seren (2002). Χρησιμοποίησε το ποσοστό των ατόμων με πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως εκπαιδευτική μεταβλητή και ανακάλυψε μια ευνοϊκή και στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και οικονομικής ανάπτυξης.

Οι Self και Grahowski (2004) εξέτασαν τη σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και οικονομικής ανάπτυξης στην Ινδία από το 1966 έως το 1996. Χρησιμοποιώντας τα ποσοστά εγγραφής μαθητών ως βάση για το ανθρώπινο κεφάλαιο, εξέτασαν πρώτα την επιρροή κάθε εκπαιδευτικού επιπέδου ξεχωριστά και στη συνέχεια την επίδραση από γένος. Τα ευρήματα έδειξαν ότι υπάρχει αιτιώδης συσχέτιση μεταξύ των επιπέδων εκπαίδευσης και της οικονομικής ανάπτυξης, με αιτιώδη σχέση να φαίνεται να υπάρχει και για τα τρία εκπαιδευτικά επίπεδα για τις γυναίκες (61), αλλά μόνο για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τους άνδρες (μόνο για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση).

Για τα έτη 1973–2001, οι Stengos και Aurangzeb (2008) εξέτασαν πώς η εκπαίδευση επηρέασε την οικονομική ανάπτυξη στο Πακιστάν. Χρησιμοποίησαν τα ποσοστά εγγραφής μαθητών και τις εκπαιδευτικές δαπάνες για κάθε επίπεδο τάξης και ανά φύλο ως εκπαιδευτικές μεταβλητές. Τα ευρήματα κατέδειξαν μια αιτιώδη σχέση μεταξύ των δαπανών για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και για τα δύο φύλα και της οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και μεταξύ των ποσοστών εγγραφής ανδρών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και των ποσοστών εγγραφής γυναικών στο δημοτικό

σχολείο. Επιπλέον, τα ποσοστά εγγραφής, οι δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και για τα δύο φύλα και η οικονομική ανάπτυξη συνδέονται αιτιωδώς.

Πιο πρόσφατα, οι Μπένος και Καραγιάννης (2009) εξέτασαν πώς η σχολική εκπαίδευση επηρέασε την περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα μεταξύ 1981 και 2003. Εκτίμησαν το ανθρώπινο κεφάλαιο χρησιμοποιώντας τα ποσοστά εγγραφής στην κατώτερη και ανώτερη (μέση και ανώτερη) δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς και την αναλογία μαθητών-δασκάλων για αυτά τα δύο επίπεδα χρησιμοποιώντας το νεοκλασικό μοντέλο M-R-W (Mankiw-Romer-Weil, 1992). και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εκπαίδευση είχε ευνοϊκό αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη. Τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις υπανάπτυκτες περιοχές, το ευνοϊκό αποτέλεσμα δεν ήταν τόσο ισχυρό. Με άλλα λόγια, ο αντίκτυπος της εκπαίδευσης ήταν ισχυρότερος στις ανεπτυγμένες παρά στις αναπτυσσόμενες περιοχές.

Ο Πέγκας (2012) εξέτασε πώς η εκπαίδευση επηρέασε την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας από το 1981 έως το 2009. Προσέγγισε το ανθρώπινο κεφάλαιο χρησιμοποιώντας το ενδογενές μοντέλο Lucas (1988) και το απόθεμα των μέσων σχολικών ετών των εργαζομένων. Τα ευρήματα έδειξαν ότι δεν υπάρχει σταθερή σχέση μεταξύ του εκπαιδευτικού αποθέματος και της οικονομικής επέκτασης. Ο βραχυπρόθεσμος αντίκτυπος της μετοχής της εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη ήταν αρνητικός αλλά όχι στατιστικά σημαντικός. Η συσσώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου δεν επηρεάζει θετικά τον ρυθμό μεταβολής του μέσου αριθμού ετών εκπαίδευσης των εργαζομένων, σύμφωνα με τα αποτελέσματα του ελέγχου υποθέσεων σχετικά με τις αποδόσεις στην κλίμακα του μοντέλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΕ

2.1 Συνθήκες διαβίωσης στην Ευρώπη - κατανομή εισοδήματος και ανισότητα εισοδήματος

2.1.1 Κατανομή Εισοδήματος στην Ε.Ε.

Τα νομισματικά δεδομένα που παρουσιάζονται σε αυτό το κεφάλαιο εμφανίζονται στα Πρότυπα αγοραστικής δύναμης (PPS). Το PPS είναι μια μονάδα που λαμβάνει υπόψη τις διαφορές σε επίπεδο τιμών μεταξύ των χωρών. Να σημειωθεί ότι τα

δεδομένα για την ΕΕ υπολογίζονται ως πληθυσμιακά σταθμισμένοι μέσοι όροι εθνικών δεδομένων για τα κράτη μέλη της ΕΕ.

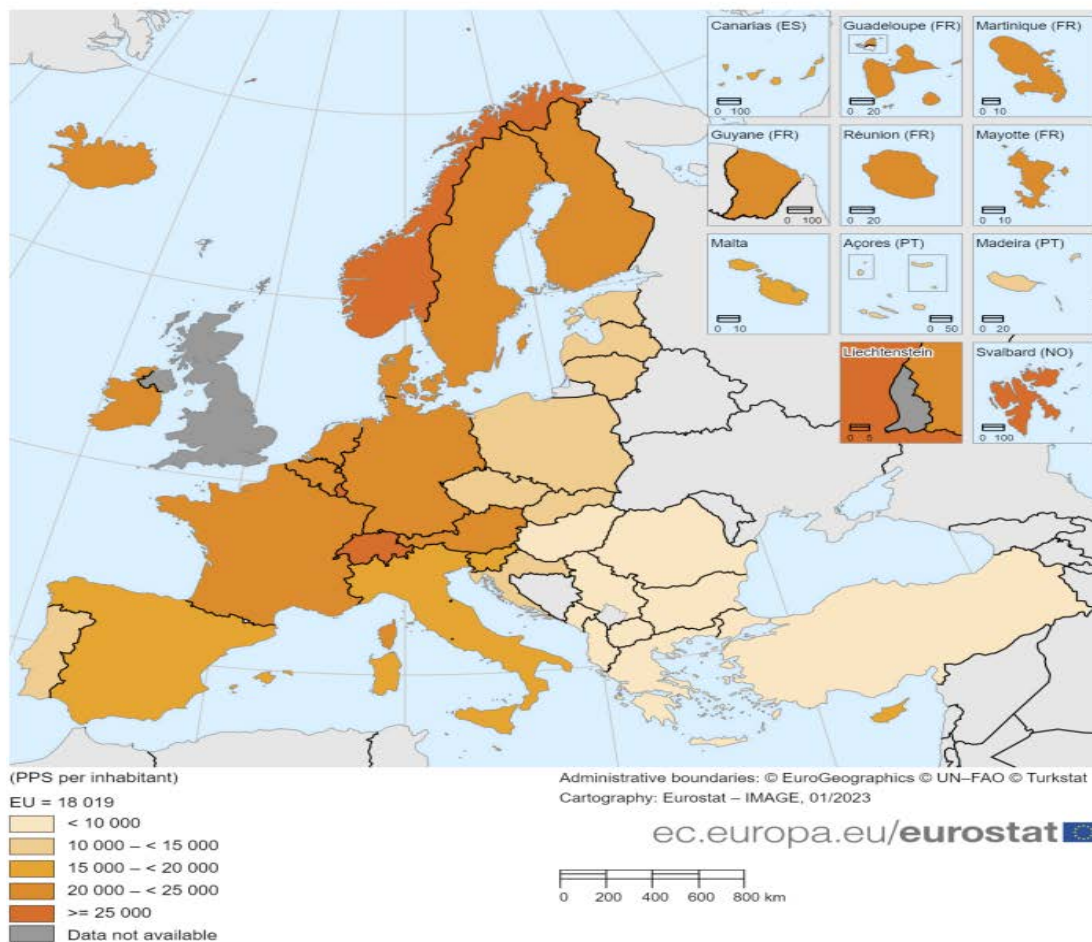
Για παράδειγμα, η κατανομή του εισοδήματος (σε εισοδηματικά πεμπτημάρια) αντικατοπτρίζει τη μέση κατανομή εντός των κρατών μελών και όχι την κατανομή εντός της ΕΕ συνολικά. Για να ληφθούν υπόψη οι διαφορές στο μέγεθος και τη σύνθεση του νοικοκυριού, χρησιμοποιείται η έννοια του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος (περισσότερα στο κείμενο διαθέσιμο εισόδημα). Βασίζεται στην έκφραση του συνολικού καθαρού (αναφερόμενου ως διαθέσιμου) εισοδήματος του νοικοκυριού σε σχέση με τον αριθμό των μελών του νοικοκυριού, λαμβάνοντας επίσης υπόψη την ηλικία τους.

Το μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα είναι υψηλότερο στο Λουξεμβούργο και χαμηλότερο στη Ρουμανία

Το 2021, το διάμεσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα ήταν 18.019 ΜΑΔ ανά κάτοικο στην ΕΕ. Στα κράτη μέλη της ΕΕ, κυμάνθηκε από 32.132 ΜΑΔ στο Λουξεμβούργο και 24.560 ΜΑΔ στις Κάτω Χώρες έως 9.375 ΜΑΔ στη Βουλγαρία και 8.703 ΜΑΔ στη Ρουμανία.

Ο χάρτης 1 δείχνει ότι τα υψηλότερα επίπεδα διάμεσου ετήσιου διαθέσιμου εισοδήματος καταγράφηκαν στα δυτικά και σκανδιναβικά κράτη μέλη της ΕΕ. Ένα διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα **άνω των 20.000 ΜΑΔ** ανά κάτοικο καταγράφηκε στο Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες, την Αυστρία, τη Γερμανία, τη Δανία, το Βέλγιο, τη Σουηδία, την Ιρλανδία, τη Φινλανδία και τη Γαλλία. Αντίθετα, το διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα ήταν χαμηλότερο στα περισσότερα νότια και ανατολικά κράτη μέλη. Ένα διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα μικρότερο από 10.000 PPS ανά κάτοικο καταγράφηκε στην Ουγγαρία, την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία.

Median equivalised disposable income, 2021
(PPS per inhabitant)

(*) Poland provisional. (**) EFTA, candidate countries and Slovakia 2020. (*) Iceland 2018.
Eurostat (online data code: ilc_d103)

Γράφημα 5: Κατανομή εισοδήματος στην ΕΕ

2.1.2 Κατανομή του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος ανά πεμπτημόριο εισοδήματος, 2021

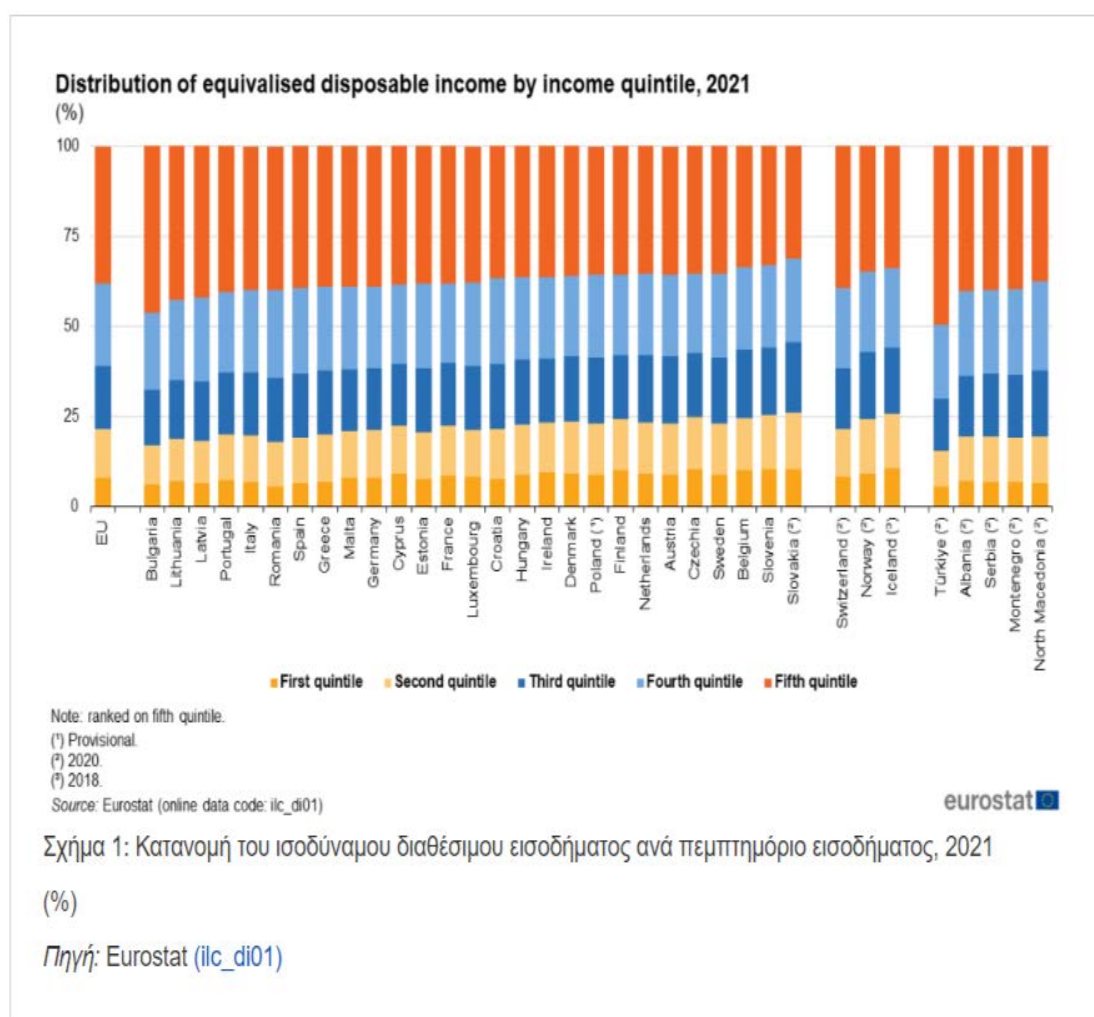
- Τα άτομα που ανήκουν στο κορυφαίο 20% της κατανομής εισοδήματος έλαβαν το 38,2% του διαθέσιμου εισοδήματος

Το 2021, το 38,2 % του διαθέσιμου εισοδήματος στα κράτη μέλη της ΕΕ αποδόθηκε στο 20 % του πληθυσμού με το υψηλότερο εισόδημα, ενώ το 20 % με το χαμηλότερο εισόδημα έλαβε μερίδιο 7,9 % (βλ. Γράφημα 6).

Το 2021, το 20 % του πληθυσμού με το υψηλότερο εισόδημα στη Βουλγαρία, τη Λιθουανία, τη Λετονία και την Πορτογαλία έλαβε περισσότερο από το 40,0 % του διαθέσιμου εισοδήματος στις αντίστοιχες χώρες τους. **Στα περισσότερα κράτη μέλη**

της ΕΕ, το μερίδιο του υψηλότερου 20 % ήταν το 2021 τουλάχιστον 35,0 % του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος. Τιμές κάτω του 35,0 % καταγράφηκαν στο Βέλγιο (33,8 %), τη Σλοβενία (33,2 %) και τη Σλοβακία (31,2 %, στοιχεία 2020).

Κατανομή του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος ανά πεμπτημόριο εισοδήματος, 2021

Στο άλλο άκρο της εισοδηματικής κλίμακας, το 20% του πληθυσμού με το χαμηλότερο εισόδημα (άτομα στο κατώτερο πεμπτημόριο) έλαβε λιγότερο από 7,9% (που ήταν ο μέσος όρος στα κράτη μέλη της ΕΕ) του διαθέσιμου εισοδήματος σε 11 κράτη μέλη .

Μεταξύ αυτών των κρατών μελών, μερίδια κάτω του 7,0 % καταγράφηκαν στην Ελλάδα, την Ιταλία, τη Λετονία, την Ισπανία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία (όπου καταγράφηκε το χαμηλότερο μερίδιο 5,6 %). Μόνο στην Τσεχία, τη Σλοβενία, τη Σλοβακία (στοιχεία 2020) και τη Φινλανδία ήταν το μερίδιο του διαθέσιμου

εισοδήματος που έλαβαν άτομα στο κατώτερο πεμπτημώριο μεγαλύτερο ή ίσο με 10,0 %, ενώ ήταν κοντά σε αυτό το επίπεδο στο Βέλγιο (9,9 %) και την Ιρλανδία (9,5 %).

2.1.3 Η Επίδραση των Κοινωνικών Μεταβιβάσεων στο Διαθέσιμο Εισόδημα

Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις συνεισέφεραν 5 602 PPS ανά κάτοικο στο διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα

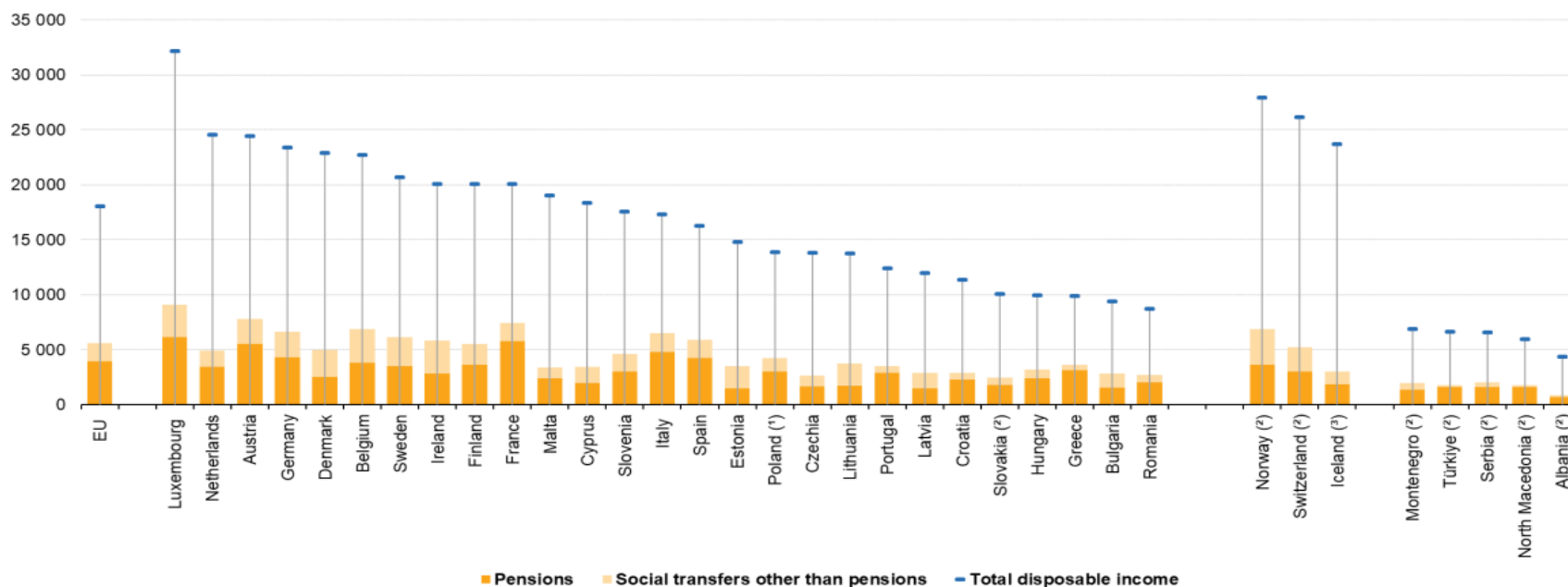
Το Γράφημα 6 δείχνει τη συνολική επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στο διαθέσιμο εισόδημα. Αυτές οι πληροφορίες μοιράζονται μεταξύ μεταβιβάσεων για συντάξεις και άλλες κοινωνικές μεταβιβάσεις, για παράδειγμα, παροχές κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνική πρόνοια που στοχεύουν στην ανακούφιση ή τη μείωση του κινδύνου φτώχειας.

Το 2021, το διάμεσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα ήταν 18 019 PPS ανά κάτοικο στην ΕΕ. **Το διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα στην ΕΕ ήταν υψηλότερο κατά 5.602 PPS ανά κάτοικο ως αποτέλεσμα όλων των κοινωνικών μεταβιβάσεων (συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων)** και ήταν 1.683 PPS υψηλότερο από κοινωνικές μεταβιβάσεις εκτός των συντάξεων.

Μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, υπήρξαν σημαντικές διακυμάνσεις στη συνεισφορά των κοινωνικών μεταφορών στο διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα το 2021. Οι μεγαλύτερες μεταβιβάσεις παρατηρήθηκαν στο Λουξεμβούργο, όπου οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων) αύξησαν το διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα κατά 9 073 PPS ανά κάτοικο . Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων) ήταν επίσης σχετικά υψηλές στην Αυστρία (7 808 ΜΑΔ) και στη Γαλλία (7 436 ΜΑΔ).

Ένα κάπως διαφορετικό μοτίβο προκύπτει **εάν οι συντάξεις εξαιρεθούν από την ανάλυση**. Το 2021, οι κοινωνικές μεταβιβάσεις πλην των συντάξεων συνεισέφεραν πάνω από 2.500 PPS ανά κάτοικο στο μεσαίο διαθέσιμο εισόδημα στο Βέλγιο (PPS 3.099), την Ιρλανδία (PPS 2.953), το Λουξεμβούργο (PPS 2.924) και τη Σουηδία (PPS 2.662).

Median equivalised disposable income and magnitude of social transfers, 2021
(PPS per inhabitant)

Note: ranked on total disposable income.

(*) Provisional.

(²) 2020.

(³) 2018.

Source: Eurostat (online data codes: ilc_di03, ilc_di13 and ilc_di14)

eurostat

Γράφημα 6: Κατανομή του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος μετά την επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων

Είναι ενδιαφέρον να συγκρίνουμε το επίπεδο των κοινωνικών μεταβιβάσεων στα κράτη μέλη της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων και εξαιρουμένων των συντάξεων. Στην Εσθονία, οι κοινωνικές μεταβιβάσεις συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων το 2021 ήταν μόνο περίπου 1,7 φορές υψηλότερες από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις εξαιρουμένων των συντάξεων.

Αντίθετα, ο αντίστοιχος δείκτης σημείωσε κορύφωση στην Ελλάδα και ήταν πολύ υψηλότερος, με την αξία των κοινωνικών μεταβιβάσεων να περιλαμβάνουν συντάξεις 7,2 φορές υψηλότερη από τις κοινωνικές μεταβιβάσεις εξαιρουμένων των συντάξεων. Επομένως στην Ελλάδα οι συντάξεις σε σχέση με τις υπόλοιπες κοινωνικές παροχές, διαδραματίζουν τον σημαντικότερο ρόλο σε όλη την ΕΕ στην αύξηση του Διαθέσιμου Εισοδήματος.

Οι επόμενοι υψηλότεροι δείκτες καταγράφηκαν στην Πορτογαλία, την Κροατία και τη Γαλλία όπου οι μεταβιβάσεις συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων ήταν αντίστοιχα 5,5, 4,7 και 4,5 φορές υψηλότερες από τις μεταβιβάσεις εξαιρουμένων των συντάξεων.

2.1.4. Εισοδηματική ανισότητα (GINI) στην ΕΕ

Ενώ το διάμεσο διαθέσιμο εισόδημα παρέχει ένα μέτρο του μέσου βιοτικού επιπέδου, εξαιρουμένης της πιθανής στρέβλωσης των συνολικών μέτρων όπως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, εξακολουθεί να αποτυγχάνει να προσφέρει μια πλήρη εικόνα, καθώς δεν αποτυπώνει την κατανομή του εισοδήματος εντός του πληθυσμού και συνεπώς ελάχιστα αντανakλούν τις οικονομικές ανισότητες. Ο συντελεστής Gini και η αναλογία ποσοστού μεριδίου εισοδήματος (S80/S20), που περιγράφονται παρακάτω, χρησιμοποιούνται για να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις εισοδηματικές ανισότητες.

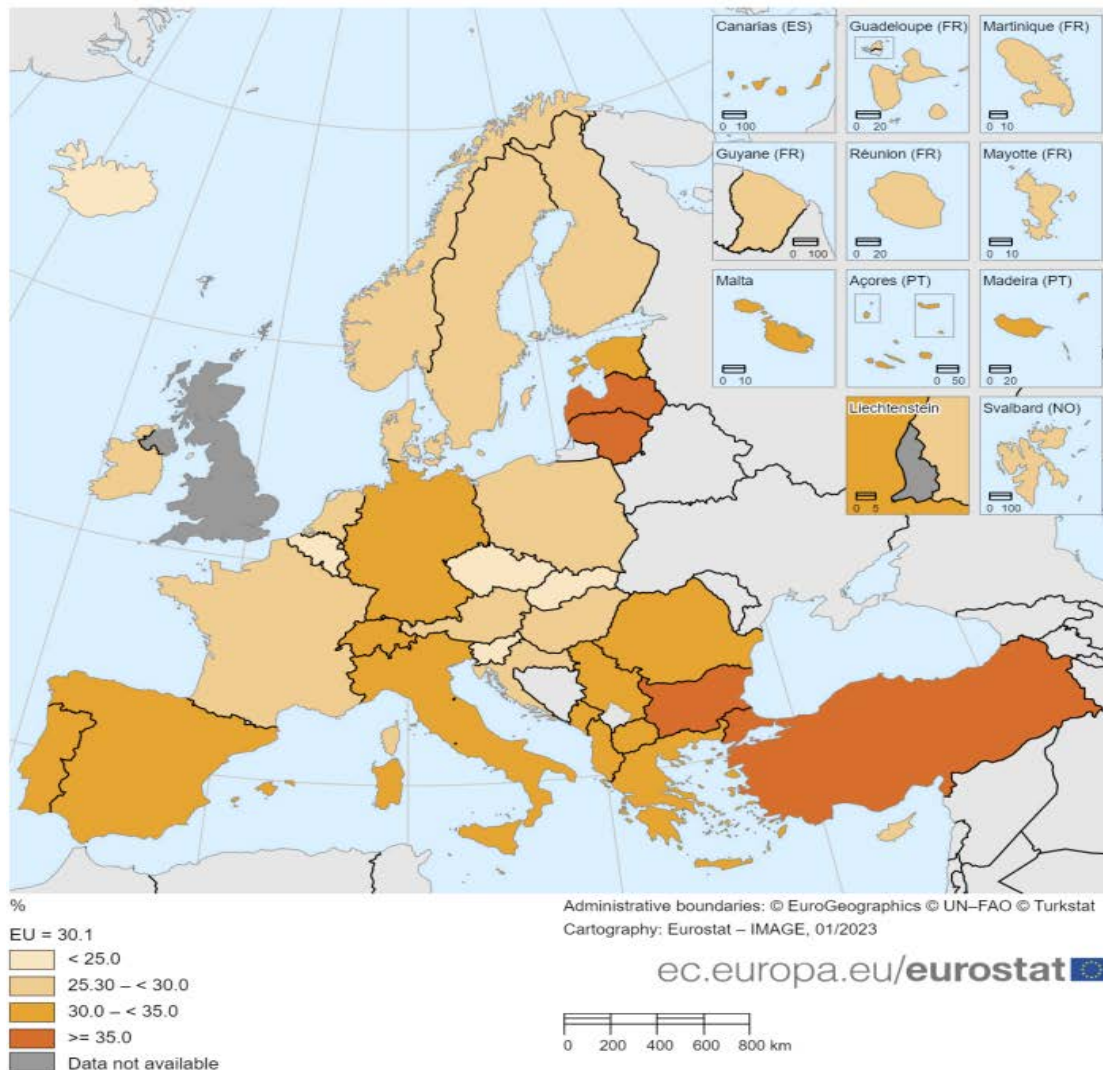
Η εισοδηματική ανισότητα όπως μετράτε με τον συντελεστή Gini ήταν πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ σε 11 κράτη μέλη για το 2021. Το 2021, ο συντελεστής Gini για την ΕΕ ήταν 30,1 %.

Οι υψηλότερες εισοδηματικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ (με συντελεστή Gini τουλάχιστον 35,0 % όπως φαίνεται από την πιο σκούρα απόχρωση στον Χάρτη 2) καταγράφηκαν στη Βουλγαρία (39,7 %), τη Λετονία (35,7 %) και τη

Λιθουανία (35,4 %). Μια δεύτερη ομάδα κρατών μελών, με συντελεστή Gini πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ 30,1 % (στην περιοχή από 30,6 % έως 34,3%), αποτελούνταν από την Εσθονία, τη Γερμανία, τη Μάλτα, την Ελλάδα, την Ιταλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία και τη Ρουμανία. Στο άλλο άκρο της κλίμακας, το εισόδημα κατανεμήθηκε πιο ομοιόμορφα στη Σλοβακία (στοιχεία 2020), τη Σλοβενία, το Βέλγιο και την Τσεχία, όπου ο συντελεστής Gini ήταν μικρότερος από 25,0 %.

Gini coefficient for equivalised disposable income per inhabitant, 2021

%

(*) Poland provisional. (†) EFTA, candidate countries and Slovakia 2020. (‡) Iceland 2018.
Eurostat (online data code: ilc_di12)

Γράφημα 7: Εισοδηματική Ανισότητα (GINI) στην ΕΕ

2.1.5. Εισοδηματική ανισότητα (S80/S20) στην ΕΕ

Οι εισοδηματικές ανισότητες εντός των χωρών μπορούν επίσης να απεικονιστούν μέσω του μεριδίου του πεμπτημρίου εισοδήματος (S80/S20), ο οποίος υπολογίζεται ως ο λόγος μεταξύ του μεριδίου του εισοδήματος που λαμβάνεται από το ανώτερο πεμπτημύριο και του μεριδίου του εισοδήματος που λαμβάνεται από το κατώτατο πεμπτημύριο. Οι υψηλές τιμές για αυτόν τον δείκτη υποδηλώνουν ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές στην κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των ανώτερων και κατώτερων εισοδηματικών ομάδων.

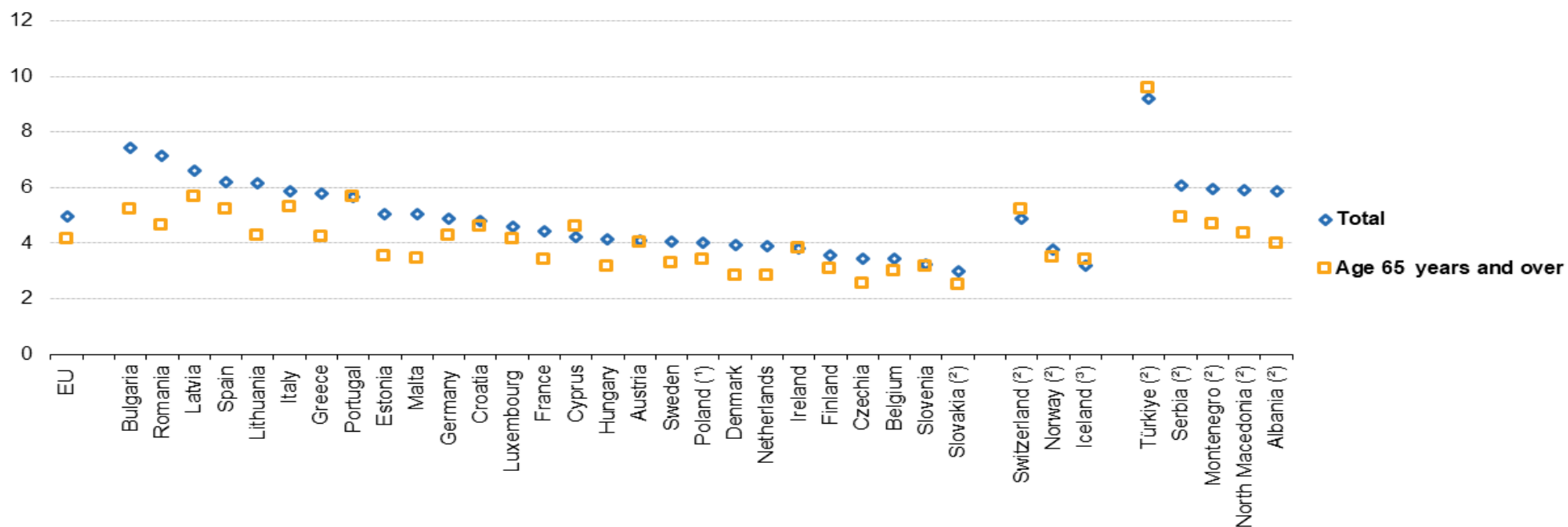
Το 2021, ο δείκτης μεριδίου του πεμπτημρίου εισοδήματος για την ΕΕ ήταν 5,0. Αυτό υπογραμμίζει ότι, κατά μέσο όρο, το εισόδημα που έλαβε το 20 % του πληθυσμού με το υψηλότερο εισόδημα ήταν πέντε φορές υψηλότερο από το εισόδημα που έλαβε το 20 % του πληθυσμού με το χαμηλότερο εισόδημα.

Μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, ο δείκτης μεριδίου του εισοδηματικού πεμπτημρίου κυμάνθηκε από 3,0 στη Σλοβακία (στοιχεία 2020) και κάτω από 4,0 στη Δανία, τις Κάτω Χώρες, την Ιρλανδία, τη Φινλανδία, την Τσεχία, το Βέλγιο και τη Σλοβενία έως πάνω από 6,0 στη Λιθουανία, την Ισπανία, τη Λετονία και τη Ρουμανία. κορυφώνεται στο 7,5 στη Βουλγαρία.

Η κατανομή του εισοδήματος ήταν συχνά πιο δίκαιη μεταξύ των ηλικιωμένων Με βάση το ίδιο μέτρο, τα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω στην ΕΕ αντιμετώπισαν λιγότερη εισοδηματική ανισότητα από τον συνολικό πληθυσμό, καθώς η αναλογία μεριδίου του εισοδήματος τους ήταν 4,2 το 2021. Αυτό το πρότυπο μιας πιο δίκαιης κατανομής εισοδήματος μεταξύ των ηλικιωμένων (σε σύγκριση με τον συνολικό πληθυσμό) που εφαρμόζονται στη συντριπτική πλειονότητα των κρατών μελών της Ε.Ε. Οι μόνες εξαιρέσεις ήταν η Κύπρος (4,2 % και 4,6 % για το σύνολο και οι ηλικιωμένοι αντίστοιχα), η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Σλοβενία (5,7 %, 3,8 % και 3,2 % αντίστοιχα, με τα ίδια μερίδια τόσο για το σύνολο όσο και για τους ηλικιωμένους).

Income quintile share ratio, 2021

(%)

Notes: ranked on the total population; the income quintile share ratio (also referred to as the S80/S20 ratio) is calculated as the ratio of the total income received by the 20 % of the population with the highest incomes (the top/fifth quintile) compared with the total income received by the 20 % of the population with the lowest incomes (the bottom/first quintile).

(1) Provisional.

(2) 2020.

(3) 2018.

Source: Eurostat (online data code: ilc_di11)

Γράφημα 8: Εισοδηματική Ανισότητα (GINI) στην ΕΕ ανά ηλικιακή ομάδα

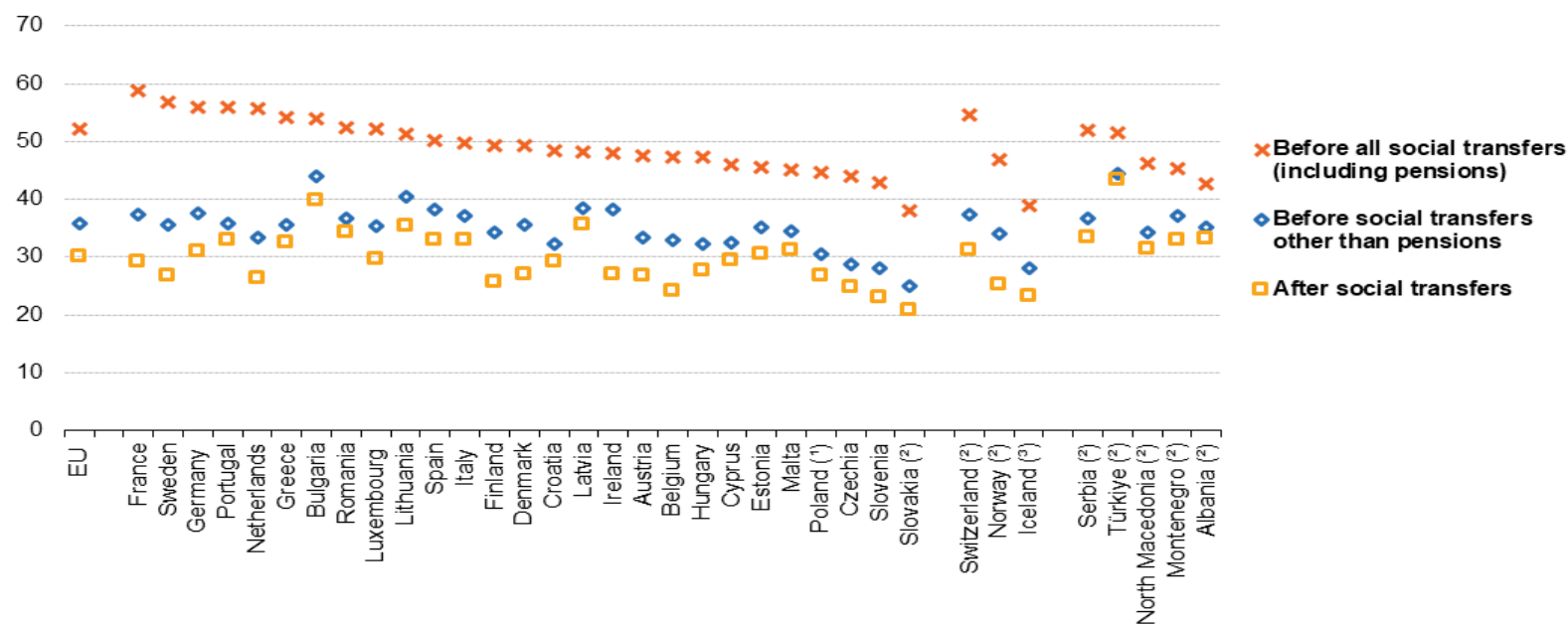
2.1.6. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις μείωσαν τις εισοδηματικές ανισότητες

Η επίδραση των συστημάτων πρόνοιας, με άλλα λόγια, των συντάξεων και άλλων κοινωνικών μεταβιβάσεων, στην αντιμετώπιση της εισοδηματικής ανισότητας μπορεί να αποδειχθεί συγκρίνοντας τους συντελεστές Gini πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις για να παρέχεται μια ποσοτική αξιολόγηση του αναδιανεμητικού τους αντικτύπου.

Το 2021, ο συντελεστής Gini για το διάμεσο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ήταν 52,2 % στην ΕΕ, **ενώ μειώθηκε σε 30,1 % μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις**. Ο αντίκτυπος των συντάξεων και άλλων κοινωνικών μεταβιβάσεων στην εισοδηματική ανισότητα ήταν ιδιαίτερα μεγάλος στη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες και τη Γαλλία — όπου ο συντελεστής Gini μειώθηκε μεταξύ 25,1 και 29,5 ποσοστιαίες μονάδες (pp) — και στη Σουηδία όπου ο συντελεστής μειώθηκε κατά 30,1 pp. Μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, ο χαμηλότερος αντίκτυπος των συντάξεων και άλλων κοινωνικών μεταβιβάσεων στην εισοδηματική ανισότητα καταγράφηκε στη Λετονία (12,5 ποσοστιαίες μονάδες).

Gini coefficient for equivalised disposable income per inhabitant, 2021

(%)

Note: ranked on the Gini coefficient: before social transfers (pensions included in social transfers)

(1) Provisional.

(2) 2020.

(3) 2018.

Source: Eurostat (online data codes: ilc_di12, ilc_di12b and ilc_di12c)

eurostat

Γράφημα 9: Εισοδηματική Ανισότητα (GINI) στην ΕΕ μετά την επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων και συντάξεων

2.2 Συνθήκες διαβίωσης στην Ευρώπη - φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός

Ο κίνδυνος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού δεν εξαρτάται αυστηρά από το επίπεδο εισοδήματος ενός νοικοκυριού, καθώς μπορεί επίσης να αντανακλά την ανεργία, τη χαμηλή ένταση εργασίας, το εργασιακό καθεστώς ή μια σειρά από άλλα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Για τον υπολογισμό του αριθμού ή του ποσοστού των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού συνδυάζονται τρία ξεχωριστά μέτρα και αυτό καλύπτει τα άτομα που βρίσκονται σε τουλάχιστον μία από αυτές τις τρεις καταστάσεις:

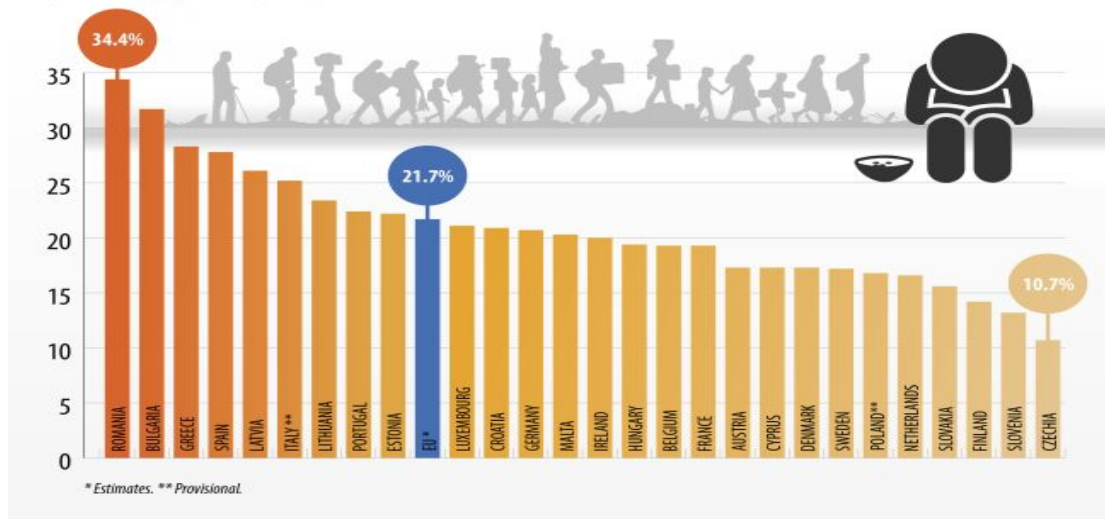
1. άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας, με άλλα λόγια, με ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα που είναι κάτω από το όριο του κινδύνου φτώχειας·
2. άτομα που υποφέρουν από σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση, με άλλα λόγια, όσοι δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά τουλάχιστον επτά από τα δεκατρία είδη στέρησης (έξι που σχετίζονται με το άτομο και επτά σχετίζονται με το νοικοκυριό) που θεωρούνται από τους περισσότερους επιθυμητές ή ακόμη και απαραίτητο για την επίτευξη μιας ικανοποιητικής ποιότητας ζωής·
3. άτομα (ηλικίας κάτω των 65 ετών) που ζουν σε νοικοκυριό με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας, με άλλα λόγια, εκείνα που ζουν σε νοικοκυριά όπου ενήλικες εργάζονταν ίσο ή λιγότερο από το 20 % του συνολικού συνδυασμένου δυναμικού χρόνου εργασίας τους τους προηγούμενους δώδεκα μήνες.

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται σε αυτή την ενότητα προκύπτουν από τα βασικά αποτελέσματα από τις στατιστικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC), που διεξάγονται σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και τις περισσότερες χώρες της ΕΖΕΣ και τις υποψήφιες χώρες.

Ειδικότερα, το 2021, εκτιμάται ότι το 21,7 % του πληθυσμού της ΕΕ — ή περίπου 95,4 εκατομμύρια άνθρωποι — διέτρεχε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. (Βλέπε Γράφημα 10)

People at risk of poverty or social exclusion in the EU Member States

(% of total population, 2021)

ec.europa.eu/eurostat

Γράφημα 10: Κίνδυνος Φτώχειας ή Κοινωνικού Αποκλεισμού στην ΕΕ

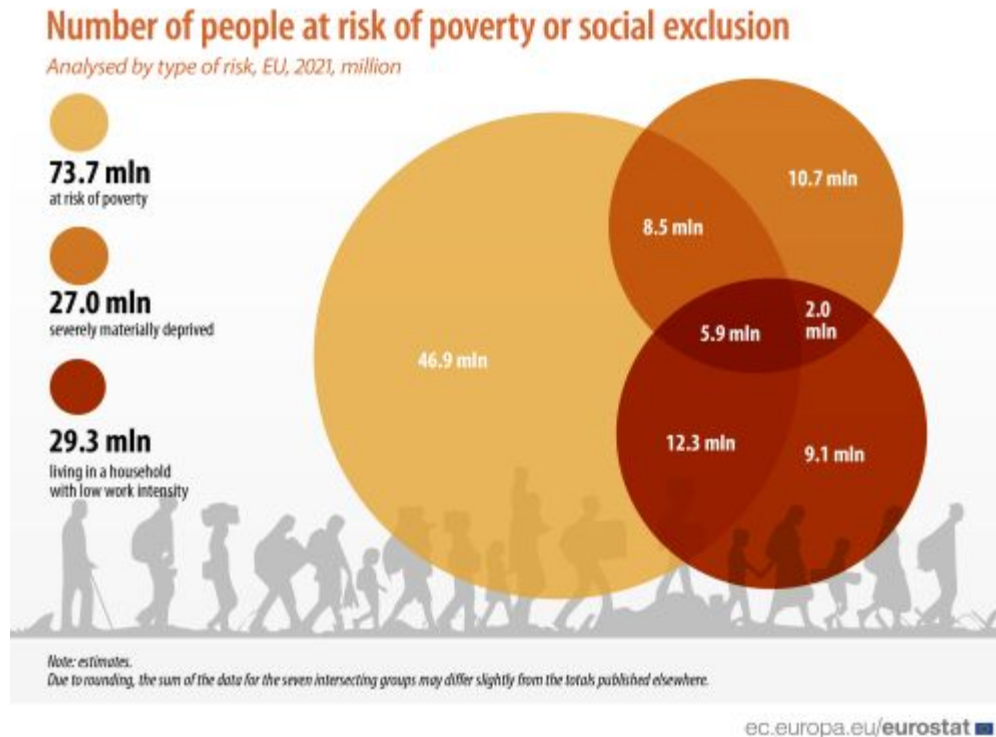
Επίσης τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται σε αυτήν την ενότητα δείχνουν ότι ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν μεγαλύτερος σε όλη την ΕΕ για τις γυναίκες (και όχι τους άνδρες), τους νέους ενήλικες (και όχι για μεσήλικες ή τους ηλικιωμένους), τα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (αντί για εκείνους με μορφωτικό επίπεδο μεσαίου ή τριτοβάθμιου) και, ειδικότερα, για ανέργους.

Πάνω από το ένα πέμπτο του πληθυσμού της ΕΕ που ζούσε σε νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά διέτρεχε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2021 και ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν ελαφρώς χαμηλότερος μεταξύ των νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά.

Το εργασιακό καθεστώς ήταν αναπάντεχα ένα από τα κύρια κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά που επηρέασε τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού. Το 2021, ενώ ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ ήταν 11,1 % για τους μισθωτούς και 18,6% για τους συνταξιούχους, ήταν σχεδόν τα δύο τρίτα (64,5 %) για τους ανέργους και διαμορφώθηκε στο 42,3% για τα άλλα μη ενεργά άτομα. με άλλα λόγια άτομα που —για άλλο λόγο εκτός από τη συνταξιοδότηση— δεν εργάζονταν ή δεν ήταν άνεργοι.

Ο κίνδυνος της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού διέφερε σημαντικά στα κράτη μέλη της ΕΕ. Η Ρουμανία (34,4 %), η Βουλγαρία (31,7 %) και η Ελλάδα (28,3 %) ανέφεραν τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων που κινδυνεύουν από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Αντίθετα, η Φινλανδία, η Σλοβενία και η Τσεχία παρουσίασαν μερίδια κάτω του 15,0 % (η αξία της ΕΕ εκτιμάται σε 21,7 %).

Το παρακάτω Γράφημά 11 παρέχει μια ανάλυση για τον πληθυσμό της ΕΕ των διαφόρων κινδύνων φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Μεταξύ των εκτιμώμενων 95,4 εκατομμυρίων κατοίκων εντός της ΕΕ που αντιμετώπισαν τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού το 2021, περίπου 5,9 εκατομμύρια ζούσαν σε νοικοκυριά που αντιμετώπιζαν ταυτόχρονα και τους τρεις κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Υπήρχαν 12,2 εκατομμύρια άνθρωποι στην ΕΕ που ζούσαν τόσο σε κίνδυνο φτώχειας όσο και σε νοικοκυριό με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (αλλά όχι σε σοβαρές υλικές και κοινωνικές στερήσεις). 8,5 εκατομμύρια ήταν σε κίνδυνο φτώχειας και ταυτόχρονα σοβαρές υλικές και κοινωνικές στερήσεις (αλλά όχι σε ένα νοικοκυριό με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας). σχεδόν 2,0 εκατομμύρια ζούσαν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας ενώ βίωναν σοβαρή υλική στέρηση (αλλά δεν διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας).

Γράφημα 11: Αριθμός ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ

Το προφίλ των ατόμων στην ΕΕ που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό

Οι γυναίκες, οι νέοι ενήλικες, τα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και οι άνεργοι είχαν, κατά μέσο όρο, περισσότερες πιθανότητες να κινδυνεύσουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό το 2021 σε σχέση με άλλες ομάδες του πληθυσμού της ΕΕ.

Όταν αναλύθηκε ανά φύλο, ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ ήταν υψηλότερος για τις γυναίκες το 2021 από ό,τι για τους άνδρες (22,7 % έναντι 20,7 %).

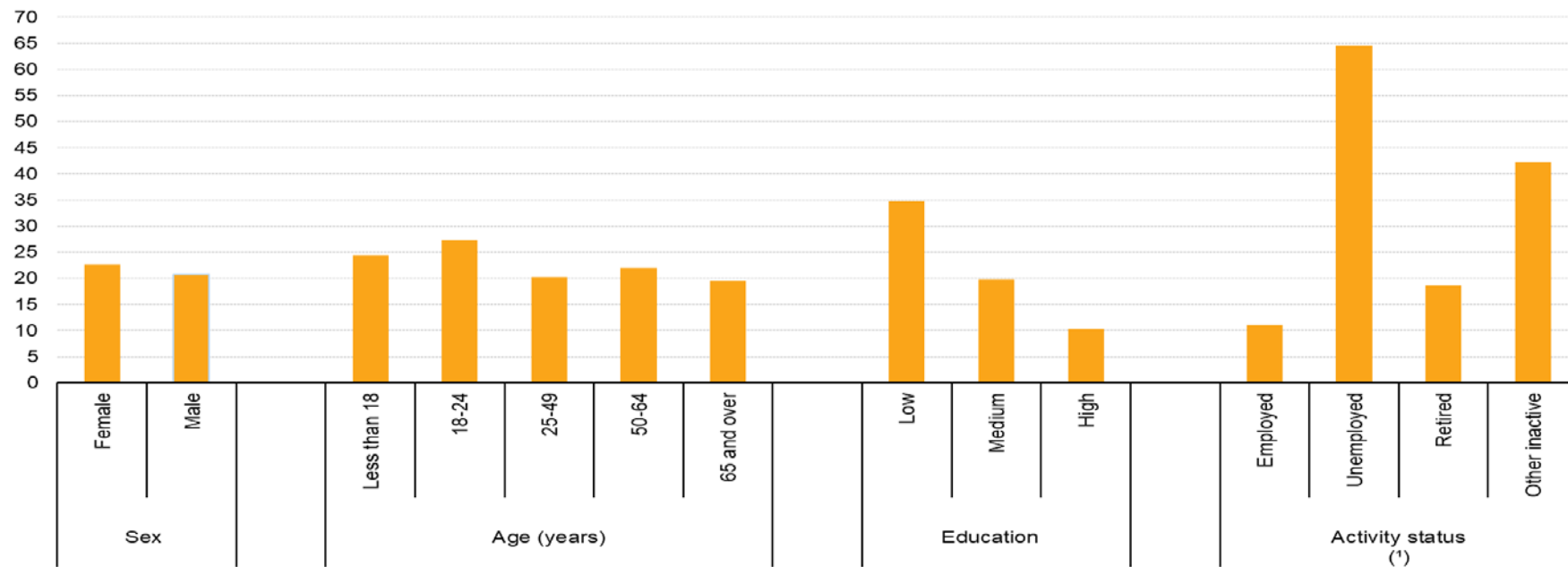
Υπήρχαν αξιοσημείωτες διαφορές κατά την ανάλυση του κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά ηλικία

Όταν αναλύθηκε ανά ηλικία, ο υψηλότερος κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2021 στην ΕΕ καταγράφηκε για τους νεαρούς ενήλικες ηλικίας 18-24

ετών (27,3 %), ενώ ο χαμηλότερος κίνδυνος καταγράφηκε για άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω (19,6 %). Μεταξύ αυτών των δύο ηλικιακών ομάδων, ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 20,2 % για άτομα ηλικίας 25-49 ετών και 21,9 % για τον πληθυσμό ηλικίας 50-64 ετών. Η νεότερη ηλικιακή ομάδα, τα άτομα κάτω των 18 ετών, είχαν επίσης σχετικά υψηλό κίνδυνο (24,4 %).

Share of people at risk of poverty or social exclusion, analysed by socio-economic characteristic, EU, 2021

(%)

Note: estimates.

(¹) Population aged 18 years and over.

Source: Eurostat (online data codes: ilc_peps01n, ilc_peps02n, ilc_peps04)

eurostat

Γράφημα 12: Το προφίλ των ατόμων στην ΕΕ που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό

Εκτός από την ηλικία, **το μορφωτικό επίπεδο** είχε σημαντικό αντίκτυπο στον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού

Το 2021, περισσότερο από το ένα τρίτο (34,8 %) όλων των ατόμων ηλικίας 18 ετών και άνω με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (επίπεδα ISCED 0-2) στην διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, σε σύγκριση με το 10,3 % του άτομα της ίδιας ηλικιακής ομάδας με τριτοβάθμιο (υψηλό) μορφωτικό επίπεδο (επίπεδα ISCED 5-8). Το αντίστοιχο ποσοστό για άτομα με μέσο μορφωτικό επίπεδο (επίπεδα ISCED 3-4) ήταν 19,8 %.

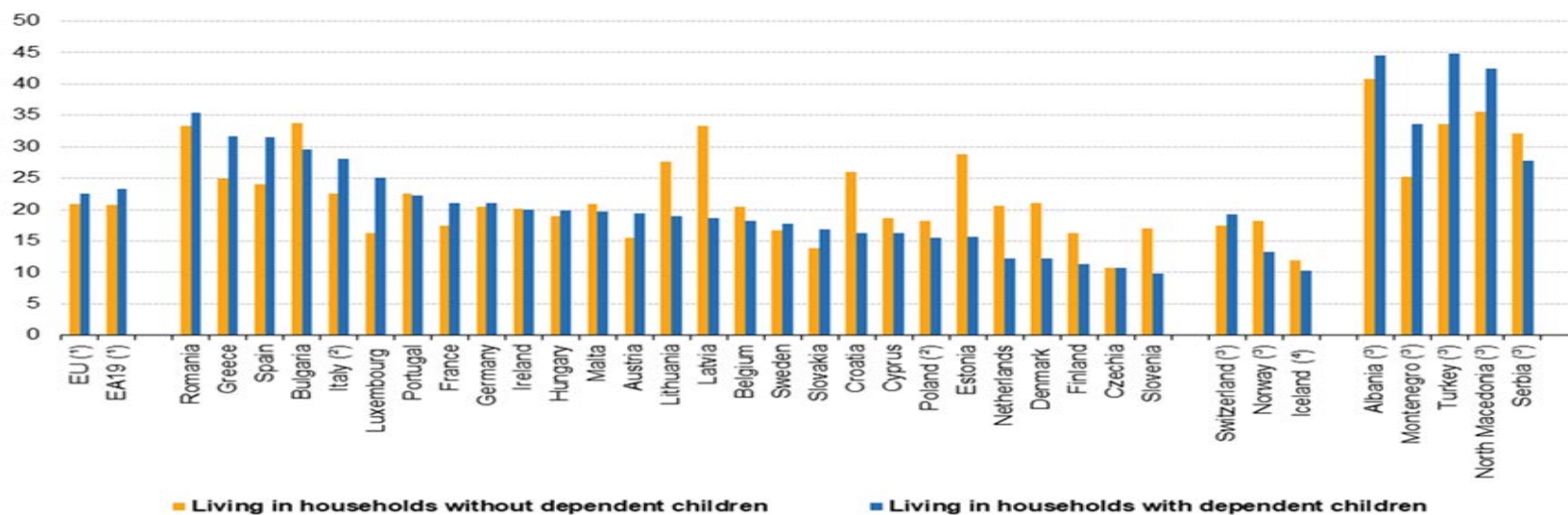
Τα άτομα που ήταν άνεργα αντιμετώπιζαν ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

Στην ΕΕ, σχεδόν τα δύο τρίτα (64,5 %) των ανέργων ηλικίας 18 ετών και άνω διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2021. Τα άεργα άτομα (εκτός από τη συνταξιοδότηση) αντιμετώπιζαν τον δεύτερο υψηλότερο κίνδυνο με βάση μια ανάλυση ανά κατάσταση δραστηριότητας, με 42,3 % σε κίνδυνο. Για σύγκριση, το ποσοστό των συνταξιούχων που διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ήταν 18,6 % και το μερίδιο των απασχολουμένων ήταν 11,1 %.

Στην ΕΕ συνολικά, ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού για τα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά ήταν λίγο υψηλότερος από ό,τι για εκείνα χωρίς.

Το 2021, πάνω από το ένα πέμπτο (22,5 %) των ατόμων που ζούσαν σε νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά στην ΕΕ διέτρεχαν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, που ήταν κοντά στο αντίστοιχο ποσοστό μεταξύ των νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά (20,9 %). Ωστόσο, τα ποσοστά αυτά διέφεραν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Για τα άτομα που ζουν σε νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά, το ποσοστό κυμάνθηκε από υψηλά 35,4 % στη Ρουμανία, 31,7 % στην Ελλάδα και 31,5 % στην Ισπανία έως 11,4 % στη Φινλανδία, 10,7 % στην Τσεχία και 9,9 % στη Σλοβενία (βλ. Διάγραμμα 13). Για τα νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά, τα ποσοστά κυμαίνονταν από 33,8 % στη Βουλγαρία, 33,4 % στη Λετονία και 33,3 % στη Ρουμανία έως 13,9 % στη Σλοβακία και 10,8 % στην Τσεχία.

Share of people at risk of poverty or social exclusion for households with or without dependent children, 2021 (%)

Note: ranked on households with dependent children.

(1) Estimates.

(2) Provisional.

(3) 2020.

(4) 2018.

Source: Eurostat (online data code: ilc_peps03n)

eurostat

Γράφημα 13: Ποσοστό (%) ατόμων στην ΕΕ που κινδυνεύουν από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Δείκτες άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής GINI-S80/S20)

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στην παρούσα ενότητα βασίζονται σε στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) η οποία διενεργεί τις σχετικές έρευνες για τους δείκτες που αφορούν στην οικονομική ανισότητα, όπως προκύπτουν από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC). Η έρευνα αποτελεί τη βασική πηγή αναφοράς των συγκριτικών στατιστικών για την κατανομή του εισοδήματος και τον κοινωνικό αποκλεισμό, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Γράφημα 14: Δείκτες Οικονομικής Ανισότητας στην Ελλάδα: 2010 - 2021

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022)

Ο δείκτης άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής Gini) ορίζεται ως ο λόγος των αθροιστικών μεριδίων του πληθυσμού, κατανεμημένου ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος, προς το αθροιστικό μερίδιο του συνολικού εισοδήματος όλου του πληθυσμού. Η τιμή του κυμαίνεται από 0 (ή 0%), που αντιστοιχεί σε πλήρη εισοδηματική ισότητα έως 1 (ή 100%) που αντιστοιχεί σε πλήρη εισοδηματική

ανισότητα, και ερμηνεύεται ως η στατιστικά αναμενόμενη διαφορά του αποτελέσματος της σύγκρισης δύο τυχαίων εισοδημάτων, ως ποσοστό του μέσου όρου. Αν όλο το εθνικό εισόδημα ήταν συγκεντρωμένο σε ένα άτομο, ο συντελεστής θα ήταν 1. Αν ο συντελεστής Gini ήταν π.χ. 30,0%, το εισόδημα 2 τυχαίων ατόμων θα διέφερε κατά 30,0% του μέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος.

Συγκεκριμένα ο συντελεστής Gini εκτιμήθηκε το 2021 σε 32,4%, σημειώνοντας αύξηση κατά 1,0 ποσοστιαία μονάδα σε σχέση με το 2020 (Γράφημα 14). Το παραπάνω ποσοστό ερμηνεύεται ως εξής: αν επιλέξουμε 2 τυχαία άτομα του πληθυσμού, αναμένουμε ότι το εισόδημά τους θα διαφέρει κατά 32,4% του μέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος.

Από το 1994, έτος κατά το οποίο άρχισε η συγκεκριμένη έρευνα, η συνολική ανισότητα μειώθηκε κατά 5,0 ποσοστιαίες μονάδες (37,4% το 1994).

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζεται ο συντελεστής Gini της περιόδου 2010-2021 για όσες ευρωπαϊκές χώρες είναι διαθέσιμα τα αντίστοιχα αποτελέσματα της έρευνας τη δεδομένη χρονική στιγμή. Η Ελλάδα διαχρονικά μαζί με παλιά μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ιταλία κατέχει από τα υψηλότερα ποσοστά εισοδηματικής ανισότητας. Υψηλά ποσοστά εισοδηματικής ανισότητας εμφανίζουν και νέα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως η Βουλγαρία και η Λετονία.

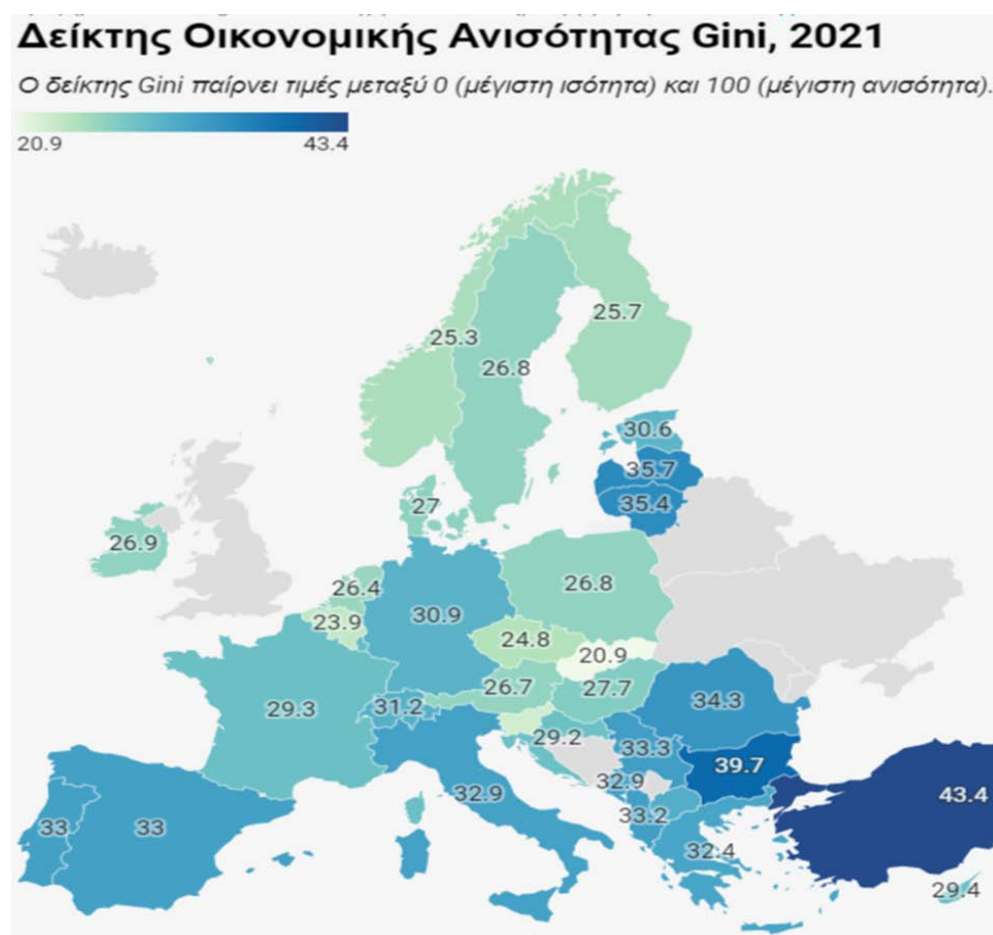
Πίνακας 2: Δείκτης άνισης κατανομής εισοδήματος (συντελεστής Gini) σε ευρωπαϊκές χώρες με διαθέσιμα στοιχεία για το 2021: 2010 - 2021

%												
Χώρες	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Βουλγαρία	39,7	40,0	40,8	39,6	40,2	37,7	37,0	35,4	35,4	33,6	35,0	33,2
Λετονία	35,7	34,5	35,2	35,6	34,5	34,5	35,4	35,5	35,2	35,7	35,1	35,9
Ισπανία	33,0	32,1	33,0	33,2	34,1	34,5	34,6	34,7	33,7	34,2	34,0	33,5
Ελλάδα	32,4	31,4	31,0	32,3	33,4	34,3	34,2	34,5	34,4	34,3	33,5	32,9
Εσθονία	30,6	30,5	30,5	30,6	31,6	32,7	34,8	35,6	32,9	32,5	31,9	31,3
Δανία	27,0	27,3	27,5	27,8	27,6	27,7	27,4	27,7	26,8	26,5	26,6	26,9
Σουηδία	26,8	26,9	27,6	27,0	28,0	27,6	26,7	26,9	26,9	26,0	26,0	25,5
Φινλανδία	26,8	26,5	26,2	25,9	25,3	25,4	25,2	25,6	25,4	25,9	25,8	25,4
Αυστρία	26,7	27,0	27,5	26,8	27,9	27,2	27,2	27,6	27,0	27,6	27,4	28,3
Βέλγιο	23,9	25,4	25,1	25,7	26,1	26,3	26,2	25,9	25,9	26,5	26,3	26,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022)

Το 2021, η εισοδηματική ανισότητα στην Ελλάδα ήταν η 8η υψηλότερη της Ε.Ε και μεγαλύτερη κατά 1.9 μονάδες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Παρά το γεγονός ότι από το 2019 και μετά η εισοδηματική ανισότητα αυξάνεται, παραμένει ακόμα χαμηλότερη σε σχέση το 2015 (-1 μονάδα).

Οι χώρες με τις υψηλότερες τιμές είναι η Βουλγαρία με 39.7 μονάδες (+9 μονάδες σε σχέση με το 2015) και η Λετονία με 35.7 μονάδες, ενώ η χώρα με την χαμηλότερη εισοδηματική ανισότητα είναι η Σλοβακία με 20.9 μονάδες (-5 μονάδες σε σχέση με το 2015). Επιπλέον, παρατηρείται πως οι πλουσιότερες χώρες τείνουν να έχουν χαμηλότερη εισοδηματική ανισότητα.

Γράφημα 15: Χάρτης Εισοδηματικής Ανισότητας στην ΕΕ

Πηγή. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi190/default/table?lang=en>

Ο δείκτης S80/S20 σε πεντημόρια **εισοδήματος** μετρά τη σχετική ανισότητα στη διανομή του εισοδήματος, συγκρίνει το ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα που κατέχει το 20% των πλουσιότερων ατόμων με αυτό που κατέχει το 20% των φτωχότερων και επηρεάζεται από τις ακραίες τιμές της κατανομής του εισοδήματος.

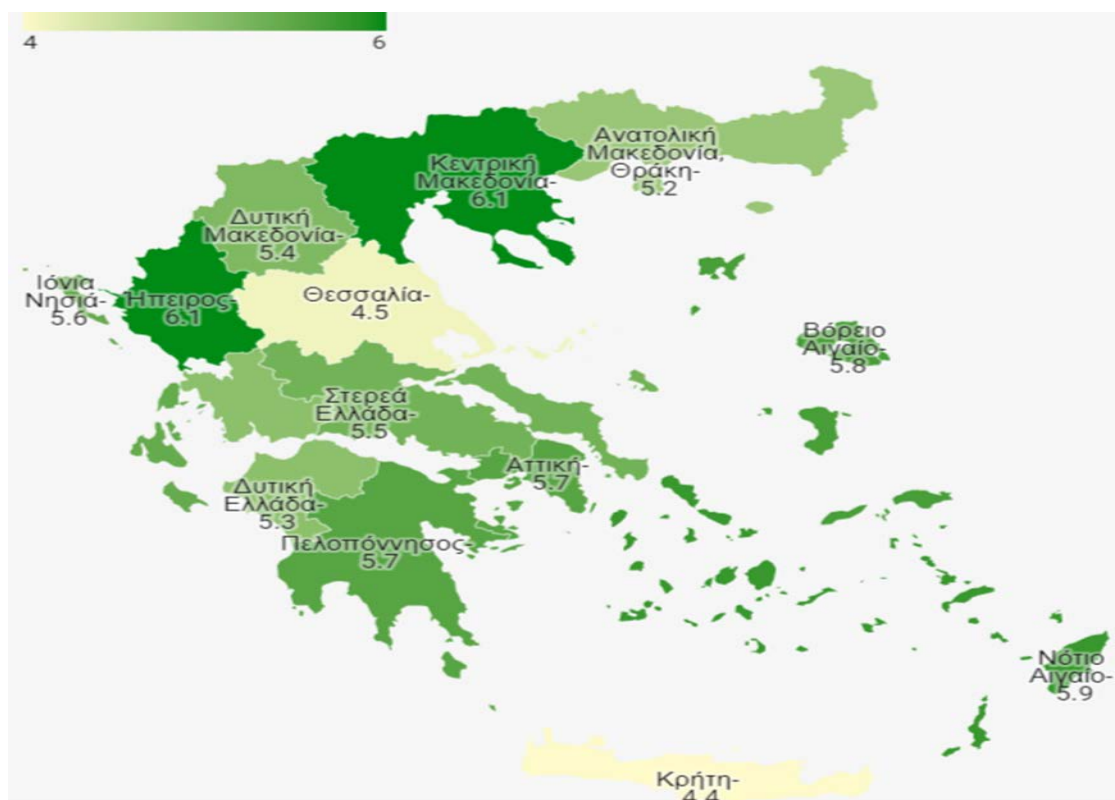
Στην Ελλάδα, Ο δείκτης S80/S20 το 2021, με περίοδο αναφοράς εισοδήματος το 2020, αυξήθηκε κατά 0,6 ποσοστιαίες μονάδες (σε σχέση με την προηγούμενη αντίστοιχη χρονική περίοδο 2019) και ανέρχεται σε 5,8, δηλαδή, το μερίδιο του εισοδήματος του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι 5,8 φορές μεγαλύτερο από το μερίδιο του εισοδήματος του φτωχότερου 20% του πληθυσμού (Γράφημα 15, Πίνακας 4).

Χώρες	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Βουλγαρία	7,5	8,0	8,1	7,7	8,2	7,7	7,1	6,8	6,6	6,1	6,5	5,9
Λετονία	6,6	6,3	6,5	6,8	6,3	6,2	6,5	6,5	6,3	6,5	6,5	6,8
Ισπανία	6,2	5,8	5,9	6,0	6,6	6,6	6,9	6,8	6,3	6,5	6,3	6,2
Ελλάδα	5,8	5,1	5,5	6,1	6,6	6,5	6,5	6,6	6,6	6,0	5,6	5,8
Εσθονία	5,0	5,0	5,1	5,1	5,4	5,6	6,2	6,5	5,5	5,4	5,4	5,0
Αυστρία	4,1	4,1	4,2	4,0	4,3	4,1	4,1	4,1	4,1	4,2	4,1	4,3
Σουηδία	4,0	4,1	4,3	4,1	4,3	4,3	4,1	4,2	4,0	4,0	4,0	3,9
Δανία	3,9	4,0	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,0	3,9	4,0	4,4
Φινλανδία	3,6	3,7	3,7	3,7	3,5	3,6	3,6	3,6	3,6	3,7	3,7	3,6
Βέλγιο	3,4	3,7	3,6	3,8	3,8	3,9	3,8	3,8	3,8	4,0	3,9	3,9

Γράφημα 16: Δείκτης κατανομής ισοδύναμου εισοδήματος σε πεντημόρια (S80/S20) σε ευρωπαϊκές χώρες με διαθέσιμα στοιχεία για το 2021: 2010 - 2021

Πηγή. ΕΛΣΤΑΤ (2022)

Το 2021 η μεγαλύτερη εισοδηματική ανισότητα παρατηρείται στην Κεντρική Μακεδονία και στην Ήπειρο, με το πλουσιότερο 20% να έχει εισόδημα 6,1 φορές υψηλότερο από το φτωχότερο 20%, ενώ στην Κρήτη η διαφορά είναι μικρότερη και ίση με 4.4 μονάδες.

Γράφημα 17: Χάρτης Εισοδηματικής Ανισότητας S80/S20 ανά Ελλαδική Περιφερειακή Ενότητα

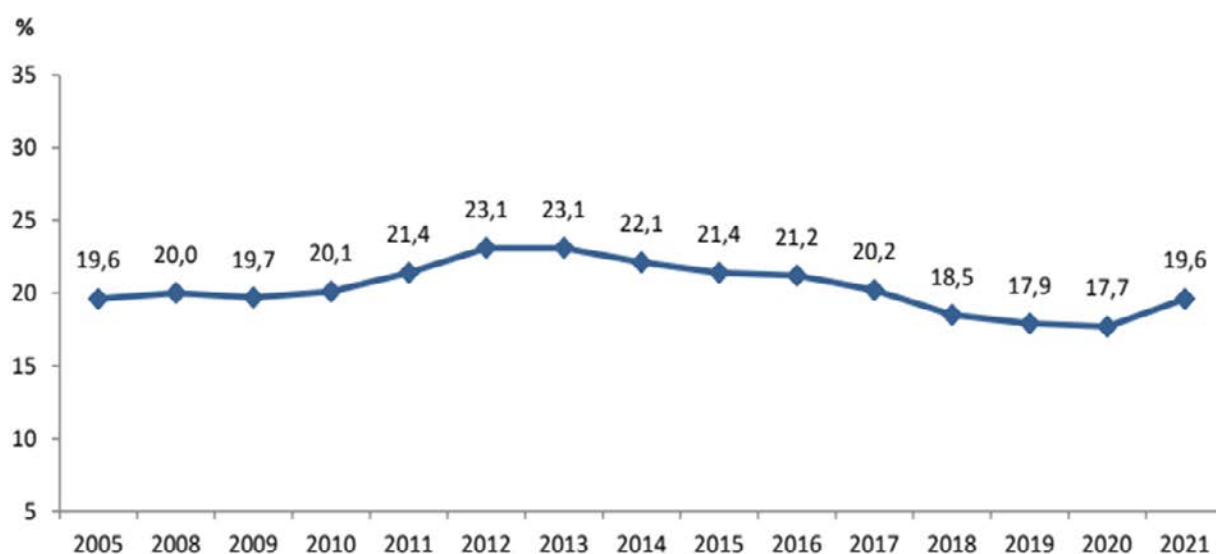
Πηγή. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di11/default/table?lang=en

3.2 Η Έννοια της σχετικής φτώχειας στην Ελλάδα

Το κατώφλι της φτώχειας ανέρχεται στο ποσό των 5.251 ευρώ ετησίως ανά μονοπρόσωπο νοικοκυριό και σε 11.028 ευρώ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών και ορίζεται στο 60% του διάμεσου συνολικού ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, το οποίο εκτιμήθηκε σε 8.752 ευρώ, ενώ το μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών της Χώρας εκτιμήθηκε σε 17.089 ευρώ.

Το έτος 2021 (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2020), το 19,6% του συνολικού πληθυσμού της Χώρας ήταν σε κίνδυνο φτώχειας σημειώνοντας αύξηση κατά 1,9 ποσοστιαίες μονάδες.

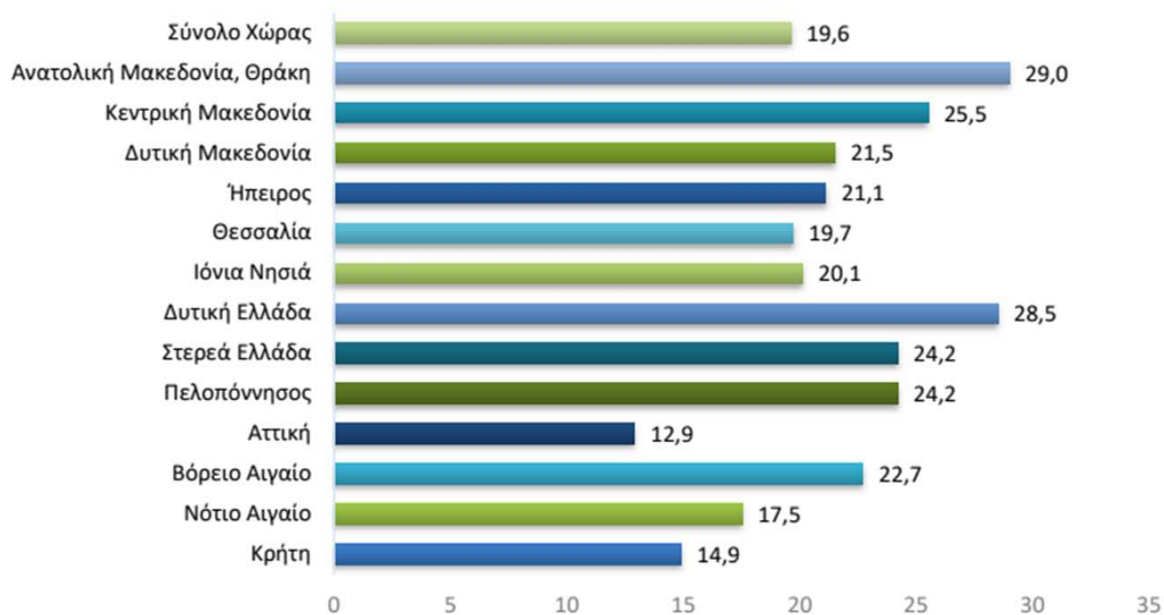
Ο δείκτης αυτός που κατά το έτος 2005 (με περίοδο αναφοράς εισοδήματος το έτος 2004) ανερχόταν στο 19,6%, σημείωσε αυξητική πορεία έως το έτος 2012 όπου εκτιμήθηκε στο 23,1% ενώ άρχισε να μειώνεται από το έτος 2014, όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 18.

Γράφημα 18: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας: 2005, 2008 - 2021

Πηγή. ΕΛΣΤΑΤ (2022)

Σε τρεις (3) Περιφέρειες (Αττική, Κρήτη, και Νότιο Αιγαίο) καταγράφονται ποσοστά κινδύνου φτώχειας χαμηλότερα από αυτό του συνόλου της Χώρας ενώ στις υπόλοιπες δέκα (10) Περιφέρειες (Θεσσαλία, Ιόνια Νησιά, Ήπειρος, Βόρειο Αιγαίο, Δυτική Ελλάδα, Πελοπόννησος, Δυτική Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα, Κεντρική Μακεδονία και Ανατολική Μακεδονία και Θράκη) τα αντίστοιχα ποσοστά είναι υψηλότερα.

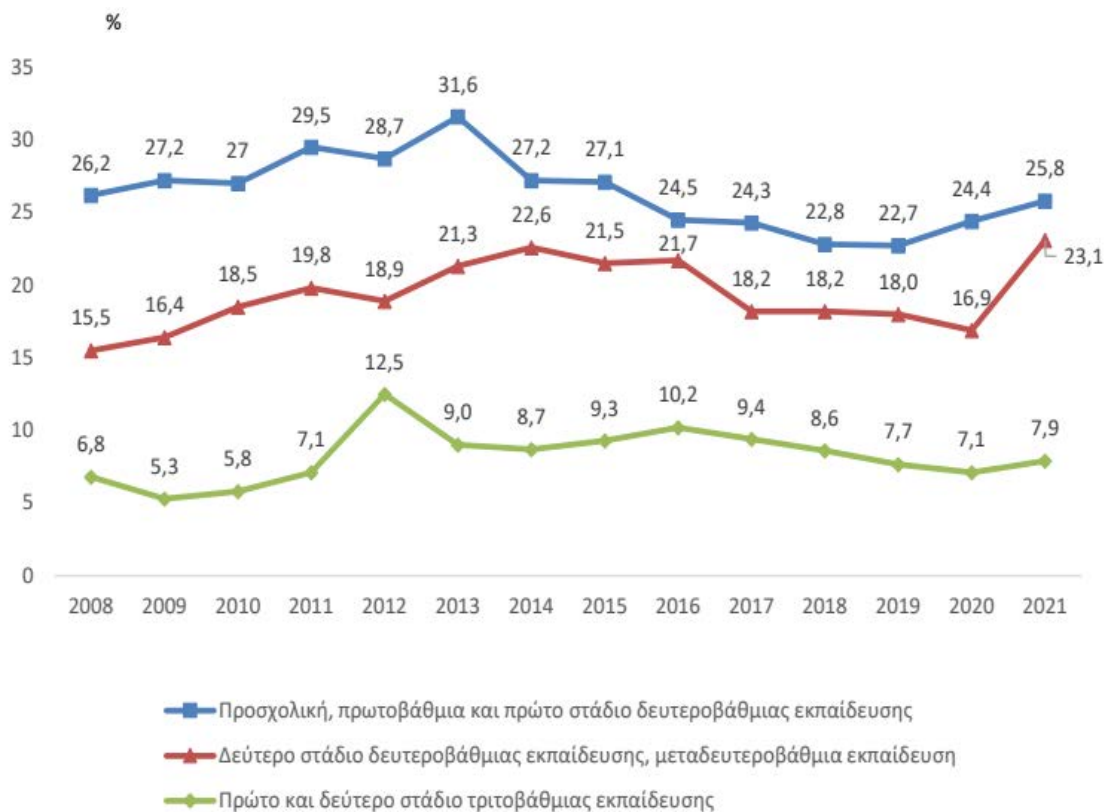

Γράφημα 19: Ποσοστό Σχετικής Φτώχειας ανά Ελλαδική Περιφέρεια

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022)

Στο Γράφημα 20 παρουσιάζεται η σημασία του επιπέδου εκπαίδευσης στη μείωση του κινδύνου φτώχειας. Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης τόσο μικρότερο είναι το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας.

Για το έτος 2021, ο κίνδυνος φτώχειας εκτιμάται σε 25,8% για όσους έχουν ολοκληρώσει προσχολική, πρωτοβάθμια και το πρώτο στάδιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε 23,1% για όσους έχουν ολοκληρώσει το δεύτερο στάδιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και σε 7,9% για όσους έχουν ολοκληρώσει το πρώτο και το δεύτερο στάδιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

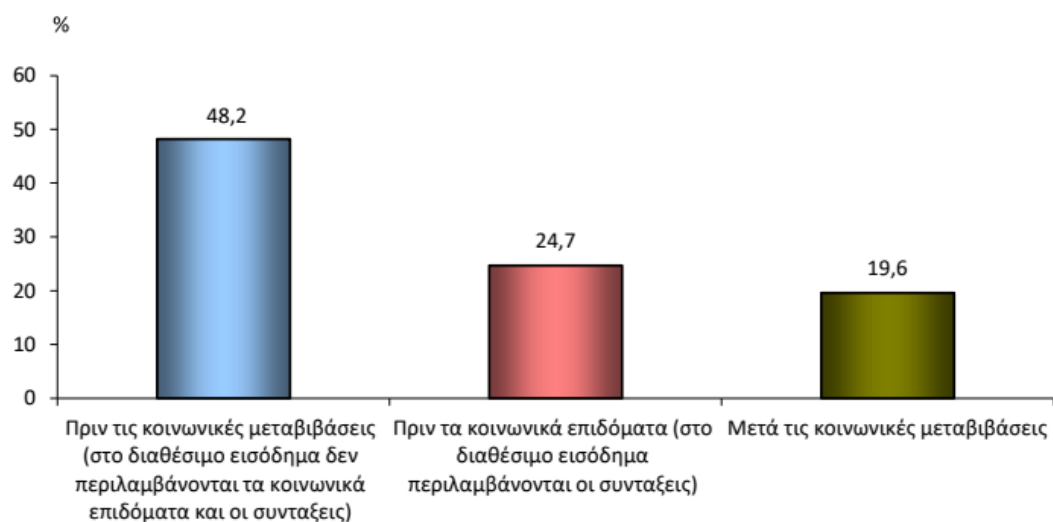
Γράφημα 20: Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 16 ετών και άνω σε κίνδυνο φτώχειας κατά επίπεδο εκπαίδευσης που έχει ολοκληρώσει: 2008 - 2021

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022)

Γ. Κοινωνικές μεταβιβάσεις και κίνδυνος φτώχειας

Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (δηλαδή μη συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών επιδομάτων⁵ και των συντάξεων⁶ στο συνολικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών) ανέρχεται σε 48,2% ενώ, όταν περιλαμβάνονται μόνο οι συντάξεις και όχι τα κοινωνικά επιδόματα, μειώνεται στο 24,7% (Γράφημα 6, Πίνακες 9 και 10). Αναφορικά με τα κοινωνικά επιδόματα, επισημαίνεται ότι αυτά περιλαμβάνουν παροχές κοινωνικής βοήθειας (όπως το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, το επίδομα στέγασης, το επίδομα θέρμανσης κ.λπ.), οικογενειακά επιδόματα (όπως επιδόματα τέκνων), καθώς και επιδόματα ή βοηθήματα ανεργίας, ασθένειας, αναπηρίας ή ανικανότητας, ή και εκπαιδευτικές παροχές. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανέρχεται σε 19,6%, ως εκ τούτου διαπιστώνεται ότι τα κοινωνικά επιδόματα συμβάλλουν στη μείωση του ποσοστού του κινδύνου φτώχειας

κατά 5,1 ποσοστιαίες μονάδες ενώ, εν συνεχεία, οι συντάξεις κατά 23,5 ποσοστιαίες μονάδες. Το σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων μειώνει το ποσοστό του κινδύνου φτώχειας κατά 28,6 ποσοστιαίες μονάδες (**Γράφημα 21**).

Γράφημα 21: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2022)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Βασικά θέματα της οικονομικής ανισότητας και της φτώχειας στην Ελλάδα εξετάστηκαν και συζητήθηκαν σε αυτή τη μελέτη χρησιμοποιώντας τα πιο πρόσφατα δεδομένα (2005-2021). Στο πλαίσιο της συγκριτικής σύγκρισης με άλλα έθνη της ΕΕ, δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στην ανάλυση της μακροπρόθεσμης εξέλιξης και των τάσεων των φαινομένων της φτώχειας και της ανισότητας, καθώς και στην αναδιανεμητική λειτουργία των κρατικών πολιτικών. Ο κύριος στόχος της παρούσας μελέτης είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη και εμπλουτισμό του σχετικού δημόσιου λόγου σχετικά με τη σοβαρότητα και το εύρος της ανισότητας και της φτώχειας στην Ελλάδα, καθώς και την ανάπτυξη κατάλληλων πολιτικών για την αντιμετώπισή τους.

Μετά τη Λετονία, η Ελλάδα έχει το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό φτώχειας στην ΕΕ-27. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία, το 20,1% του πληθυσμού της Ελλάδας (ή 1 στους 5) ζει κάτω από το επίπεδο της φτώχειας. Πολύ διαδεδομένη είναι και η μακροχρόνια φτώχεια, με ποσοστό 14%. (δεύτερο υψηλότερο στην ΕΕ-15). Η φτώχεια και η ανισότητα της Ελλάδας δεν έχουν αλλάξει σχεδόν καθόλου τα τελευταία δέκα χρόνια, παρά την έντονη αύξηση του ΑΕΠ της χώρας. Μόνο το χάσμα της φτώχειας συρρικνώθηκε ελαφρώς. Στην Ελλάδα, τα νοικοκυριά με υπεύθυνο αγροτικό αυτοαπασχολούμενο, εργαζόμενο με μερική απασχόληση ή άνεργο έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες φτώχειας. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι τα νοικοκυριά με υπεύθυνο συνταξιούχο, μισθωτό ή αυτοαπασχολούμενο σε μη γεωργικό τομέα (65,7%) έχουν τη μεγαλύτερη συμβολή στη φτώχεια.

Παρά τις διακυμάνσεις στο μέσο εισόδημα που παρατηρούνται σε διάφορες κατηγορίες πληθυσμού, αυτά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (εκπαίδευση, απασχόληση, ηλικία, μέγεθος και σύνθεση νοικοκυριού, βαθμός αστικοποίησης, κ.λπ.) δεν μπορούν να εξηγήσουν επαρκώς το σύνολο της εισοδηματικής ανισότητας σε καμία χώρα της ΕΕ. Η πλειονότητα της συνολικής ανισότητας προκύπτει από τις διακρίσεις εντός των ομάδων. Με εξαίρεση το μορφωτικό επίπεδο της Πορτογαλίας, το οποίο εξηγεί το 30-35% του χάσματος, κανένας από τους πληθυσμιακούς παράγοντες που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα δεν μπόρεσε να καλύψει περισσότερους από 14 της συνολικής ανισότητας.

Ως αποτέλεσμα, τα μέτρα για τη μείωση των διαφορών των ομάδων θα έχουν ελάχιστη μόνο επίδραση στη μείωση της ανισότητας. Επιπλέον, μια παρόμοια

πολιτική σε υπερεθνικό επίπεδο θα είχε διαφορετική επίδραση σε κάθε έθνος. Αυτά τα ευρήματα θέτουν υπό αμφισβήτηση τις ευρέως διαδεδομένες πεποιθήσεις ότι οι παρεμβάσεις για την καταπολέμηση της φτώχειας και των κακουχιών πρέπει να είναι πιο συγκεκριμένα στοχευμένες, μεταφέροντας τελικά το βάρος της καταπολέμησης αυτών των ζητημάτων από την κοινωνία στο άτομο. Ο καταλληλότερος και αποτελεσματικότερος τρόπος για τη μείωση της ανισότητας φαίνεται να είναι η εφαρμογή ευρειών πολιτικών με καθολική εφαρμογή και η ενίσχυση των χαμηλών εισοδημάτων.

Κατά τη σύγκριση του βαθμού φτώχειας μεταξύ των εθνών της ΕΕ που χρησιμοποιούν εθνικά όρια σχετικής φτώχειας, αποκρύπτονται οι τεράστιες ανισότητες στο βιοτικό επίπεδο αυτών των πληθυσμών, γεγονός που έχει σαφείς συνέπειες για τη διαμόρφωση και την αξιολόγηση της εθνικής και υπερεθνικής πολιτικής. Χρησιμοποιώντας τον ορισμό της φτώχειας στη Δανία, μπορούμε να υπολογίσουμε ότι πάνω από το 40% των Ελλήνων ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Αντίστοιχα, εάν η σύγκριση βασίζεται στο επίπεδο φτώχειας της Ελλάδας, κάθε έθνος της ΕΕ-15 εκτός από εκείνα της νότιας Ευρώπης θα έχει ποσοστό φτώχειας κάτω του 5% (σε αντίθεση με το 20%) της Ελλάδας.

Οι διακυμάνσεις στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης που έχει δημιουργήσει κάθε έθνος φαίνεται να ευθύνονται για ένα σημαντικό μέρος των αποκλίσεων στη σοβαρότητα της φτώχειας και της εισοδηματικής ανισότητας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Οι χώρες της νότιας Ευρώπης—Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία και Ιταλία—καθώς και εκείνες με φιλελεύθερα κράτη πρόνοιας—Η Μεγάλη Βρετανία και η Ιρλανδία—εμφανίζουν τα υψηλότερα επίπεδα φτώχειας όταν τα έθνη χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες κρατών πρόνοιας. Τα χαμηλότερα επίπεδα φτώχειας και ανισότητας εντοπίζονται στα σοσιαλδημοκρατικά κράτη πρόνοιας, όπως στη Δανία, τη Σουηδία, τη Φινλανδία και την Ολλανδία, τα οποία στη συνέχεια ακολουθούν τα συντηρητικά-κορπορατιστικά κράτη πρόνοιας (κυρίως χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης).

Η κυρίαρχη άποψη στον δημόσιο λόγο και την επίσημη γλώσσα της κυβέρνησης είναι ότι η μείωση της ανεργίας και η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης —ή, όπως ερμηνεύεται καταχρηστικά στο σχετικό επιχείρημα, «οικονομική ανάπτυξη»— είναι οι θεμελιώδεις και προαπαιτούμενοι όροι για τη μείωση της σχετικής φτώχειας. Αυτές οι δικαιολογίες χρησιμοποιήθηκαν για την υποστήριξη εθνικών και διεθνών

προγραμμάτων λιτότητας, απορρύθμισης της αγοράς και την επίτευξη ορισμένων μακροοικονομικών στόχων. Ωστόσο, αυτές οι απόψεις δεν υποστηρίζονται από εμπειρικά δεδομένα. Οι διακυμάνσεις στον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ δεν εξηγούν επαρκώς τις διαφορές στο ποσοστό της φτώχειας.

Επιπλέον, η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας τα προηγούμενα δέκα χρόνια ήταν ταχύτερη από αυτή της ΕΕ συνολικά, αλλά αυτό δεν είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του ποσοστού σχετικής φτώχειας. Τα διαφορετικά ποσοστά φτώχειας μεταξύ των εθνών με συγκρίσιμα επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης εξηγούνται από τις διακυμάνσεις στα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας. Το ποσοστό φτώχειας της χώρας δεν φαίνεται να έχει επηρεαστεί σημαντικά από τη μείωση της ανεργίας. Το επίπεδο της φτώχειας δεν μπορεί να εξηγηθεί επαρκώς από τις διαφορές στα ποσοστά ανεργίας των κρατών μελών της ΕΕ. Παρά το γεγονός ότι έχουν μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας από αυτούς που εργάζονται στην Ελλάδα, οι άνεργοι συμβάλλουν ελάχιστα στη συνολική φτώχεια της χώρας.

Η πλειοψηφία των φτωχών είναι μισθωτοί ή συνταξιούχοι. Επιπλέον, η αποτελεσματικότητα της μείωσης της φτώχειας των πολιτικών που υποστηρίζουν τις ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας και τη μερική απασχόληση τίθεται υπό αμφισβήτηση, επειδή τα ποσοστά φτώχειας των εργαζομένων μερικής απασχόλησης είναι συγκρίσιμα με αυτά των ανέργων. Για να εξαλειφθεί η φτώχεια, πρέπει να ενισχυθούν οι μισθοί και οι συντάξεις.

Οι διαφορές στα ποσοστά φτώχειας μεταξύ των χωρών της ΕΕ-15 μπορούν να εξηγηθούν σε μεγάλο βαθμό από τις κοινωνικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ, ιδιαίτερα εκείνες τις κοινωνικές δαπάνες εκτός των συντάξεων. Αντίθετα, τα ποσοστά ανεργίας και οικονομικής ανάπτυξης δεν λαμβάνουν υπόψη αυτές τις αποκλίσεις. Μεταξύ των χωρών της ΕΕ-27, οι άλλες κοινωνικές μεταβιβάσεις της Ελλάδας —οι διαφορετικές παροχές, οι ενισχύσεις κ.λπ.— δείχνουν τη μικρότερη αποτελεσματικότητα στη μείωση της φτώχειας. Αυτό δείχνει πόσο ανεπαρκές είναι το σύστημα κοινωνικής προστασίας της Ελλάδας. Σύμφωνα με ενδείξεις, μόνο το 6,5% του ποσοστού φτώχειας στην Ελλάδα έχει μειωθεί από άλλα κοινωνικά επιδόματα, σε σύγκριση με ένα μέσο ποσοστό μείωσης 24,9% στην ΕΕ-15.

Προκειμένου να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά η φτώχεια και οι κακουχίες στην Ελλάδα, η μεταρρύθμιση του συστήματος κοινωνικής προστασίας είναι ένας επείγων

στόχος που θα πρέπει να στηρίζεται στα διδάγματα που αντλήθηκαν από άλλα έθνη. Η χρηματοπιστωτική κρίση που βιώνει αυτή τη στιγμή η παγκόσμια οικονομία και οι επιπτώσεις που αναμένεται να έχουν στο βιοτικό επίπεδο σημαντικής μερίδας του πληθυσμού το καθιστούν ακόμη πιο σημαντικό. Δυστυχώς, το κενό χρόνου μεταξύ συλλογής και διαθεσιμότητας δεδομένων μας εμποδίζει να αξιολογήσουμε και να αξιολογήσουμε τον αντίκτυπο της πρόσφατης κρίσης στην ανισότητα και τη φτώχεια στην Ελλάδα καθώς και στα άλλα κράτη μέλη της ΕΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Οικονόμου, Χ. & Φερόνας, Α. (2006). *Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*, Εκδόσεις: Διόνικος

Παπαδά Λ. , (2017). *Ανάπτυξη στοχαστικού μοντέλου για την ανάλυση της ενεργειακής φτώχειας στην Ελλάδα. Η περίπτωση των ορεινών περιοχών*, Διδακτορική Διατριβή, Επιβλέπων: Καθ. Δ. Καλιαμπάκος, Σχολή Μηχανικών Μεταλλείων-Μεταλλουργών, ΕΜΠ.

Ψαχαρόπουλος, Γ. (1999). *Οικονομική της Εκπαίδευσης*, Εκδόσεις Παπαζήση.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Adams Jr, R. H. (2004). Economic growth, inequality and poverty: estimating the growth elasticity of poverty. *World development*, 32(12), 1989-2014.

Apergis, N. (2015). Economic freedom and income inequality: further evidence from 58 countries in the long-run. *Financial theory and practice*, 39(4), 349-370.

Apergis, N., & Cooray, A. (2017). Economic Freedom and Income Inequality: Evidence from a Panel of Global Economies—A Linear and a Non-Linear Long-Run Analysis. *The Manchester School*, 85(1), 88-105.

Alesina, A. and Rodrik , D. (1994). *Distributive Politics and Economic Growth*, The Quarterly Journal of Economics, 109(2): 465-490.

Barro, R. J. (2000). Inequality and Growth in a Panel of Countries. *Journal of economic growth*, 5(1), 5-32.

Barro, R. J. (2008). *Inequality and growth revisited* (No. 11). ADB Working paper series on regional economic integration.

Beddoes, Z. M. (2012). *Special report: For richer, for poorer*, The Economist.

Bhaskara R., Rukmini G. and Loening J. (2010). *The level and growth effects in the empirics of economic growth: some results with data from Guatemala*, Applied Economics. vol .42 No 16, pp. 2099-2109.

Castelló, A. and R. Doménech (2002). *Human Capital Inequality and Economic Growth: some new evidence*, The Economic Journal, 112: 187-200.

Clarke, G.R.G. (1995). *More Evidence on Income Distribution and Growth*, Journal of Development Economics, 47: 403-27.

- Denison E.F. (1967). *Why Growth Rates Differ*, Washington DC, The Brookings Institution.
- Dobson, S., & Ramlogan-Dobson, C. (2012). Why is corruption less harmful to income inequality in Latin America?. *World Development*, 40(8), 1534-1545.
- Dwiputri, I. N., Arsyad, L., & Pradipto, R. (2018). *The corruption-income inequality trap: A study of Asian countries* (No. 2018-81). Economics Discussion Papers.
- Fawaz, F., Rahnama, M., & Valcarcel, V. J. (2014). A refinement of the relationship between economic growth and income inequality. *Applied Economics*, 46(27), 3351-3361.
- Freire-Scren M. J. (2002). *On the relationship between human capital accumulation and economic growth*. *Applied Economics* tellers, vol. 11, pp. 805- 808.
- González Gordón, I., & Resosudarmo, B. P. (2019). A sectoral growth-income inequality nexus in Indonesia. *Regional Science Policy & Practice*, 11(1), 123-139.
- Han, V., Ocal, O., & Aslan, A. (2022). *A revisit to the relationship between globalization and income inequality: are levels of development really paramount?*. *Quality & Quantity*, 1-18.
- Isherwood, B. C., & Hancock, R. M. (1979). *Household expenditure on fuel: distributional aspects*. Economic Adviser's Office, DHSS.
- Islam, M. R. (2018). Wealth inequality, democracy and economic freedom. *Journal of Comparative Economics*, 46(4), 920-935.
- Knowles, S. (2001). *Inequality and Economic Growth: the empirical relationship reconsidered in the light of comparable data*, CREDIT Research Paper, 01/03.
- Kufenko, V., & Geloso, V. (2021). Who are the champions? Inequality, economic freedom and the Olympics. *Journal of Institutional Economics*, 17(3), 411-427.
- Kuznets, S. (1955). *International differences in capital formation and financing*. In *Capital formation and economic growth* (pp. 19-111). Princeton University Press.
- Lee, J. W., & Lee, H. (2018). Human capital and income inequality. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 23(4), 554-583.
- Malinen, T. (2012). Estimating the long-run relationship between income inequality and economic development. *Empirical Economics*, 42(1), 209-233.
- Meschi, E., & Vivarelli, M. (2009). Trade and income inequality in developing countries. *World development*, 37(2), 287-302.
- Ostry J.D., Berg A., Tsangarides C., (2014). *Redistribution, Inequality, and Growth*, INTERNATIONAL MONETARY FUND.

- Persson, T. and Tabellini, G. (1994). *Is Inequality Harmful for Growth?*, The American Economic Review, 84(3): 600-621.
- Piketty, T. (2014). *Το κεφάλαιο τον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Πόλις.
- Policardo, L., & Carrera, E. J. S. (2018). Corruption causes inequality, or is it the other way around? An empirical investigation for a panel of countries. *Economic Analysis and Policy*, 59, 92-102.
- Rogers, E. M. (1962). *Diffusion of Innovations*. New York: The Free Press.
- Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of Innovations* (4th ed.). New York: The Free Press.
- Schultz T.W. (1989). *Investing in People: Schooling in Low Income Countries*, Economics of Education Review, 8, pp. 219-222.
- Self, S. and Grabowski, R. (2004). *Does education at all levels cause growth/ India, a case study*, Economics of Education Review, Vol 23, issue I, pp. 47-55.
- Simon, H. A. (1996). *The sciences of the artificial*. MIT Press.
- Stengos, T. and Aurengezeb, A. (2008). *An empirical investigation of the relationship between education and growth in Pakistan*, International Economic Journal, vol. 22, No.3, pp. 345-359.
- Sterman, J. D. (2000). *Business dynamics: Systems thinking and modeling for a complex world*. McGraw-Hill Education.
- Teixeira, A. A., & Loureiro, A. S. (2019). FDI, income inequality and poverty: a time series analysis of Portugal, 1973–2016. *Portuguese Economic Journal*, 18(3), 203-249.
- The Earth Institute, Columbia University & Ericson (2015). *ICTs & the SDGs: How information and Communication Technology can Accelerate Action on Sustainable Development Goals* (Final Report)
- von Bertalanffy, L. (1968). *General system theory: Foundations, development, applications*. George Braziller.
- Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). *Leading digital: Turning technology into business transformation*. Harvard Business Review Press.

Ιστότοπος

BOARDMAN, J. (1991). THE NAKED TRUTH. *Oxford Journal of Archaeology*, 10(1), 119–121. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0092.1991.tb00009.x>

Bourguignon, F., & Morrisson, C. (2002). Inequality Among World Citizens: 1820–1992. *American Economic Review*, 92(4), 727–744.

<https://doi.org/10.1257/00028280260344443>

Concern Worldwide. (n.d.). *The Cycle of Poverty, Explained* | Concern Worldwide US. Concern Worldwide. <https://www.concernusa.org/what-we-do/cycle-of-poverty/>

Concern Worldwide. (2019). Concern Worldwide. <https://www.concernusa.org/story/what-is-stunting/>

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ, (2021). ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ, Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/documents/20181/82250e9d-9fa8-539d-3504-1b272227d50e>

ELSTAT (2022) <https://www.statistics.gr/el/statistics/eco>

Eurostat (2022) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion&oldid=575050#Key_findings

Eurostat (2022) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_income_distribution_and_income_inequality&oldid=528159#Key_findings

Eurostat, (2020). Στατιστικές για την εισοδηματική φτώχεια, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Income_poverty_statistics/el&oldid=469033

Forbes, K.J. (2000). *A Reassessment of the Relationship between Inequality and Growth*, *The American Economic Review*, 90: 869-887.

Gioveti, O. (2022, April 17). *How does education affect poverty? It can help end it*. Concern Worldwide. <https://www.concernusa.org/story/how-does-education-affect-poverty/>

Παπαμαργαρίτης, Ν. (2016). ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ: ΠΟΙΑ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ; ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ - ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ - ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ. <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/19884/3/PapamargaritisNikolaosMsc2016.pdf>

Porfírio, J. A., Carrilho, T., Felício, J. A., & Jardim, J. (2020). Leadership characteristics and digital transformation. *Journal of Business Research*, 124. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.10.058>

Schneider, S., & Kokshagina, O. (2021). Digital transformation: What we have learned (thus far) and what is next. *Creativity and Innovation Management*, 30(2). <https://doi.org/10.1111/caim.12414>

The top 10 causes of world hunger. (2022, August 27). Concern Worldwide. <https://www.concernusa.org/story/causes-of-world-hunger/>

THE WORLD BANK. (2015). *Rapid, Climate-Informed Development Needed to Keep Climate Change from Pushing More than 100 Million People into Poverty by 2030*. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2015/11/08/rapid-climate-informed-development-needed-to-keep-climate-change-from-pushing-more-than-100-million-people-into-poverty-by-2030>

Ulas, D. (2019). Digital Transformation Process and SMEs. *Procedia Computer Science*, 158, 662–671. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2019.09.101>

Verhoef, P. C., Broekhuizen, T., Bart, Y., Bhattacharya, A., Qi Dong, J., Fabian, N., & Haenlein, M. (2021). Digital transformation: A multidisciplinary reflection and research agenda. *Journal of Business Research*, 122(122), 889–901. Sciedirect. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.09.022>

Vial, G. (2019). Understanding Digital transformation: a Review and a Research Agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(2), 118–144. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2019.01.003>

Warner, K. S. R., & Wäger, M. (2018). Building dynamic capabilities for digital transformation: An ongoing process of strategic renewal. *Long Range Planning*, 52(3). <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2018.12.001>

World Bank (2022). <https://data.worldbank.org/topic/11>

Women and conflict: An uphill battle. (n.d.). Concern Worldwide. <https://www.concernusa.org/story/women-and-conflict-uphill-battle/>